

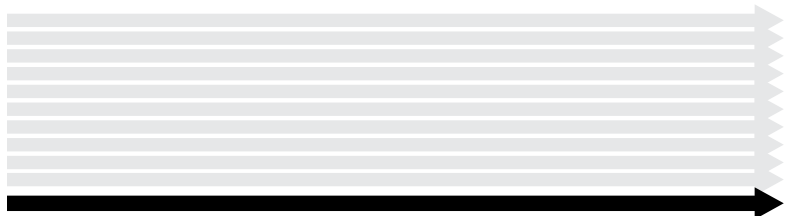
Napút-füzetek

Szepes Erika

Jelentés az Ördöggyólyóból

Diszlexia

Még sosem volt ekkora lámpalázam. Huszonöt éve tanítók különféle intézményekben különféle korcsoportoknak, sokféle tantárgyat. Szeretek előadni, öröömöm telik benne, ha figyelő arcokat látok. De ez a meghívás?! Talán nem kellett volna elfogadni: angol nyelvű kísérleti intézménybe szolt, óvodától az érettségiig. Szép neve van: Greater Grace, a Szilágyi Erzsébet fasorban (22/B), 1991-ben alapították. A felhívás váratlan és meglepő volt: nem vagyok angol szakos, nem tartottam még előadást angol témában, és a tárgy is különös: Purcell *Dido és Aeneas*ának szövegét kell ismertetni és elemezni – ezért az angol téma –; elmesélni a római mítoszt és annak értelmezéseit. Ez utóbbi volt számomra a legkönnyebb: a római irodalomnak azt a korszakát, amelyben a Dido-téma divatos volt, elég jól ismertem. De hogy a különféle korú, műveltségű és érdeklődésű gyerekek mit fognak megérteni a Dido-mítosz és az augustusi államrezon összefüggéséből, a vergiliusi és az ovidiusi mítoszfelfogás különbségéből, azt nem tudtam elképzelni. Tehát izgultam. Lámpalázam volt.

A Moszkva térnél, a Szilágyi Erzsébet fasorra busszal fordultam rá, bámultam a hatalmas, nagy forgalmú, rendetlen tér közelében, a füstösre-büdösre szennyezett levegőben is konokul élni akaró fák leveleit, amint az ősz első derének csipésére színesedni kezdtek. Éppen a kanyarban, ahol a busz fordult, s ahol a színes levelek integetése tette vidámabbá a házkolosszusok unalmas egyformaságát, a sarki épület homlokzatának legfelső emeletén óriási, tarka cégér hivalkodott: durva zöld-fekete kontúrból lángvörös betűkkel emelkedett ki a reklámozni kívánt termék: *DIÓSHAL*. Nem tudom, mi támadt fel bennem előbb: a szívem döndülése vagy a gyomrom korgása.

– Ide jövök vissza ebédelni – határoztam el –, lemondok az iskolai menzáról, amire meghívtak, kerül, amibe kerül, én ma dióshalat fogok ebédelni.

Az elhatározástól megnyugodtam, most már biztos voltam benne, hogy sikerülni fog az előadás.

Amíg a busz egyenetlenül vánszorgott – hol ugrott egyet-egyed, hol megzöttent a piros lámpáknál –, életem első dióshalának ízét éreztem a számban.

1958 volt, szép nyári napsütés. Szüleim öcsémet és engem első külföldi utunkra vittek: Csehszlovákiába mentünk a rokonainkhoz. Az izgalommal titokban átbeszélgetett éjszakán, elemlámpával a paplan alatt, kikerestük az ország zászlaját, megnéztük hazánk északi határát és az átkelés helyét.

A rokonokat nem ismertük, csak tudtuk, hogy anyám nővére, sógora és az ő két gyerekük a meghívó család, telefonon néhányszor már beszélünk velük, '56 őszén igen gyakran, mert aggódtak miattunk. A telefonálás akkoriban igen összetett művelet volt, fel kellett hívni az interurbán kapcsolat számát, bejelenteni, hogy kit, hol, milyen számon keresünk külföldön. Órák múlva szolt az interurbános kisasszony, hogy a hívott fél a vonalban van. A beszélgetési időt 2-3 percben maximálták, úgyhogy – emlékezetem szerint – egy ilyen beszélgetés a következőképpen zajlott: – Drágáim, jól vagytok? És mindenki jól van? És a Terus is jól van? – Kattanás, vége a beszélgetésnek. Körülbelül ennyit tudtunk arról az izgalmas külföldi országról, ahová készültünk.

Vonattal mentünk, volt lehetőségünk ismerkedni a magyar tájjal. Kétféle terület váltakozott: egy látnivalóan megmunkált, rendezett termőföld – főként búza-, napraforgó- és kukoricatáblák –, és hatalmas, műveletlen területek, virító pipacsokkal, kéklő búzavirágokkal és még látványra is szúrós kórókkal. Mindent alaposan megfigyelhettünk, mert a vonat a gyaloglási sebességnél alig gyorsabban haladt. Láttunk még kedvcsináló transzparenszeket is: piros babos fejkendőjű traktoroslány integet három szál kalással, profilból ábrázolt, bajszos-kalapos férfi tehenet fej – még kézzel –, csillogó szemű, nyakkendő s úttörők mutatják fel – évek óta ugyanazt – a nemzeti szalaggal átkötött új kenyeret. Sok ilyen transzparens után megérkeztünk a magyar határ Komáromba, ahol megszálltak minket a vám- és útlevel-ellenőrzés egyenruhás, oldaltáskás egységei. Az ellenőrzés kimerítően alapos volt, keresztkérdésekkel zsúfolt vallatás ellenére sem tudtunk semmiféle csempészáruról győnni. Ám az egyik vámos szemfüles volt, és kiszúrta apám orvosi táskáját. Apám minden tiltakozása ellenére üdvözült arccal kezdett turkálni benne otromba, piszkos kezével, hiába nyomatékosította apám többször is az első figyelmeztetést, miszerint: – Kérem, ebben steril orvosi eszközök vannak, kérem, ne érintse őket! – A vámos egyre dühödtebben túrt, kiborította az elsősegély-eszközöket, kötéseket, az életmentő injekciókat, gyógyszereket, eltört egy fecskendő, felnyitotta a higanyos vérnyomásmérő dobozát – e ponton kezdett apám nagyon izgulni, hogy el ne törje a higanyszálat tartó üvegcsövet: nemcsak azért, mert akkor a vérnyomásmérő használhatatlanná válik, hanem főként azért, nehogy a kiszabaduló, mérgező higany ezer golyócskává osztódva betöltse a fülkét. A vámos valamit megérezhetett az amúgy fegyelmezett és komoly utas aggodalmából, és felhagyott a további turkálással. Másokat is ilyen alaposan átkutathattak, mert a vonat négy órán át állt Komáromban, a határállomáson, és csak ezután kapott engedélyt, hogy áthaladjon a külföldi határon és megérkezzék Komarnóba.

Tízórás utazással érkeztünk meg Nové Zámkyba (nem tudtuk, hogy ide igyekszünk, mert otthon mindig úgy mondták, hogy a rokonok Érsekújváron laknak), ahol a család az állomáson várt két bérelt lovas kocsival – ez volt ott a taxi –, és először látott nagybátyám, számomra érthetetlen nyelven, megadta az úti célt: – Ulica Petőfiho dvadcaty pety!

Jól megnéztem nagybátyámat, akit először láttam. Kövérkés ember volt, kerek feje erősen kopaszodott, gömbölyű arca rózsaszín volt, mint az újszülött csecsemőké. Az egész ember mintha Hacsek és Sajó lett volna egy személyben: gyors beszédű, hirtelen mozdulatú, ingerült és ideges.

A két lovas kocsi hangos zörgéssel végiggördült Érsekújvár kihalt, csendes, itt-ott akácfákkal levegősített fakó utcáin, autót nem láttunk, még buszforgalom sem volt; a rokonok felvilágosítottak, hogy naponta kétszer van buszjárat: reggel a munkásokat szállítja, és négy-öt helyen áll meg, este szintén egyszer, ugyanott, ugyanúgy. A lovas kocsik a jellegtelen, csaknem egyforma házak között egy valamivel magasabb és jobban karbantartott ház előtt álltak meg, amelynek földszintjén valami üzletféle volt. Az emeleti lakásban négyen éltek, emlékezetem szerint öt szobában. Egy esti beszélgetésből megtudtam, hogy 1945-től 54-ig velük élt egy Zsuzska nevű kislány, aki árván jött haza Auschwitzból; a nagynénémék magukhoz vették, sajátjukként nevelték, amíg elvégezte az elemi iskolát és a gimnáziumot, majd csak akkor ment el, amikor

---

---

felvették Prágába az orvosi egyetemre, és ott kollégiumba költözött. Azóta a nevelőszülők haláláig élénk és szeretettelgi volt köztük a telefonkapcsolat, és gyakran jöttek Prágából a MUDr Žužanna Veselá aláírású, bőséges beszámolókkal teleírt levelek. Kezdem más színben látni Hacsek és Sajó együttes megtestesülését, különösen amikor azt is megtudtam, hogy a háborút pesti óvóhelyen vészelték át, ahol második gyermekük, a két hónapos Pincurkó meghalt, mert nem tudták táplálni. Nem is volt igazi neve, mert még újszülött volt, nem néven nevezhető, megszólítható gyerek.

A lakás, az általam ismert lakásokhoz (a miénk, pesti ismerőseinké) képest fényűző volt: bronzcsillárok csilingelő üvegfüggelékkel, vitrinek sora minden szabad falfelületen, bennük a lakás hangulatához illő porcelánfigurák: balerinák, pulikutyás juhászgyerek, finoman font porcelán gyümölcskosár porcelángyümölcsökkel, valamint a család nőtagjainak – nagynéném, unokanővérem – műveltségi szintjét képviselni hivatott Beethoven- és Liszt-mellszoborral. A berendezés fényét nemes bőrrel kárpitozott bútorok és hosszú szőrű, puha perzsaszőnyegek emelték. Valami manzárdféle is volt az emelet fölött, amelyhez külön lépcső vezetett; ez vegyésznek készülő unokabátyám birodalma volt, ahol kísérleteit végezte; ide tilos volt behatolni.

– Tilos az Á – gondoltam, hogy otthonosabban érzem magam, de ez még sokáig nem sikerült. Ehhez meg kellett tudnom, amit az első bőséges ebéd közben a felnőttek beszélgetéséből kivehettem, hogy a ház földszintjén látott fodrászat helyén a nagybátyám üzlete volt, amelyben hentesárut, felvágottat és sokféle húskészítményt árultak. A boltot 1947-ben vagy '48-ban – erre nem emlékszem pontosan –, a beneši korszakban államosították, és a Petőfiho 25.-től jó messzire telepítették át, nyilván azért, hogy mindennapi meglátása az eredeti helyén ne okozzon fájdalmat. Merthogy munkahelynek megmaradhatott a hentesbolt, és nagybátyám állandó foglalkoztatású alkalmazott lett a saját boltjában. Még jó is volt, hogy messzire telepítették, mert így reggel egy órát kellett gyalogolnia oda, este egyet vissza. Nyilvánvalóan azért biztosították neki a napi két óra testmozgást a levegőn, mert törődtek az egészségével. Hogy mégis viszonylag fiatalon, hatvannégy éves korában, a harmadik infarktuszában meghalt, annak semmi köze nem volt az államosításhoz és a napi kényeszerű sétákhoz hőségben, vagy télen hóban-fagyban. Az exitust megállapító orvos diagnózisában ez állt: „A háborúban kiállt vészhelyzetek hatása.”

Miután így megismertem jelen életét és elbeszélte múltjából az elbeszélhetőt, kezdem megérteni, miért vált a hatvanas-hetvenes években, amikor már gyakrabban látogattak hozzánk Pestre, minden évben rítussá a *Csárdáskirálynő* éppen aktuális előadásának megtekintése (három generáció minden szereposztásában látta): elorzott polgári létének ideálját kereste benne, valamint a Vidám Színpad mindenkor műsora, amelynek felszabadító, holott alpári humorával a személyiségéből kiirtott derűt próbálta pótolni.

Az első bőséges ebéden a húsfélék teljes arzenálját felvonultatták: marhahúsleves hússal, velőscsonttal – a levesből kiemelt csontot a férfiak egyik könyökhajlatukba fektették, és a másik kezüket ökölbe szorítva addig ütögették, amíg a velő ki nem csusszant belőle, ezt pirítóssal fogták fel –, maceszgomóccal, rántott borjúszület, egybesült disznókaraj kolbásszal spékelve, tojással töltött stefánia vagdalt, különféle köretekkel és kovászos uborkával. Kétféle

---

---

torta: csokoládés és diókrémes, melléjük egresszós. Sör, bor és a gyerekeknek málnaszörp. A férfiak kiengedték övüket, néhányan a hastájról lepattant gombokat keresgéltek, a hölgyek egyszerűen kigombolták szoknyájukat és a kellő mélységig eresztették le cipzárjaikat. Mi, gyerekek, röhögünk: nekünk gumis derekú nadrágjaink voltak.

Jóformán még le se nyeltük a torkunkon már kifelé készülődő utolsó torta-darabokat, amikor nagybátyám emelkedett hangon, patetikusan széttárt karokkal így szólt: – Imruskám, külön a te kedvedért – mert mi a hétköznapokon, a bolt jóvoltából, húsevők vagyunk –, estére dióshal lesz. Apám nagyot ugrott volna örömeiben, ha a beteg lábával ugrani tud, mert nálunk otthon dióshal még soha nem volt, ő is szülőházában, Várpalotán evett utoljára, 1943-ban, az utolsó Széder-estén. Erről a Széder-estről is akkor hallottam először: az világos volt, hogy valami ünnep, de hogy kik, miért ünneplik, arról fogalmam sem volt. Az, hogy nagybátyámék évente megülték, egyértelműen világnézeti különbségre utalt, de ebbe nem avattak be minket.

A délután egészében emésztéssel telt, hogy képesek legyünk az esti pompás lakoma befogadására. Az emésztés elősegítésére a strandra indultunk. Amikor átvágtunk a városka főterén, egy különös bronztáblát pillantottam meg a macskakövek között: kör alakú volt, és a macskaköveket körben fektették le mellette; benne egy hatszögű keretben domború betűk: O L, és számok: 1710, majd alattuk: NOVUM CASTRUM. Kíváncsiságomra vegyésznek készülő unokabátyám elmagyarázta, hogy ez Ocskay László brigadéros kivégzésének emlékét őrzi. „A tűz fejedelmeként”, „Rákóczi villámaként” ismert, tehetséges, de kegyetlenkedéseiről hírhedt katona Rákóczitól elpártolt, I. Józsefnek hűséget esküdött, császári ezredessé lépett elő, majd Rákóczihoz visszatérni szándékozott. A többszörös árulót, aki gyanússá vált a fejedelem és környezete előtt, de német tisztársai is megvetették, végül Jávorka Ádám, érsekújvári főhadnagy csellet elfogta. Először karóba húzatra ítélték, de rokonai kegyelemkérésére végül pallossal végeztek vele.

– Akkor rátaposunk az árulóra – mondtam, és meg is tettem. De egyvalami még nem volt világos: mi az a NOVUM CASTRUM? – Érsekújvár – mondta a vegyészjelölt, akinek már kellett valamicskét tudnia latinul. (Érdekes – gondoltam –, egy ilyen kicsi kis város, és már három nevét is tudom!)

De most már igazán indulni kellett a strandra. Unokanővéremnek eszébe jutott, hogy hívjuk el Miklóst is, akibe ő már akkor halálosan szerelmes volt – Miklós öbelé még nem, egy másik kislány tetszett neki –, végül pontosan tíz év múlva feleségül ment hozzá.

Miklós a kisvárosnak különleges, kiváltságos és egyben hátrányos helyzetű gyermeke volt. Őt is idegenek hozták haza Auschwitzból, de nem egyvalaki fogadta be, hanem egy egész udvar. Volt ugyanis Érsekújváron egy sajátosan szerveződött kis telephely, nem nagy, csak egy udvarnyi. Az udvarban lakó testvérpárról Fleischmann-udvarnak nevezték, amelyben tíz család lakott. Miklós ennek a Fleischmann-udvarnak volt fogadott gyermeke: közösen nevelték, hol az egyik, hol a másik családnál lakott; lakása így sohasem volt, de meleg, befogadó otthona egyszerre tíz.

Az udvarra belépve nagyobb, zöld belső tér tárult fel, ecetfákkal, akáccal, és ezeket a fákat vették körül óvón, szinte védőfalként az alacsony, földszintes,

---

---

körben elhelyezkedő házak. A közös szárítókötélen tíz család gatyája-köténye lengett, a porolón a széle-hossza egy Fleischmann néni püfölt egy szőnyeget. Nyár volt, napsütés, és valami sosem érzett melegség sugárzott az egymással szinte testvérként érintkező kis házakból.

– Hé, Miklós! Ma hol ebédelsz? Ha kész vagy, gyere velünk, strandra megyünk – ordította a kórus. Miklós előjött valamelyik ajtóból, megtörölte a száját, leakasztotta a közös szárítókötélről fekete klottgatyáját – ez volt a fürdőruhája –, és együtt indultunk tovább.

A strand a Nyitra folyó egyik partján szépen kiépített, virágágyásokkal, fákkal elvonnázott terület volt. Három jól elkülönülő telephelyet láttam: padokkal, napozóágyakkal egyformán ellátott részeket, melyeket egy-egy központi fa köré rendeztek. Mindháromnak külön lépcsője volt a vízhez. A Nyitra szürke folyama elég gyorsnak tűnt, meg hidegnek is, de ez csak elszántabbakká tett minket. Én különösen vágytam az áramlattal lefelé haladó fénycsillámok közé, ezért előresiettem, fürdőholmimat a karomon lóbálva már majdnem leültem az első fa körül csoportosulók közé.

– Ne oda! Ne oda! – hangzott rokonaim és a baráti kör rémült kiáltása. Nem értettem. Vannak ott, leterített pokrócokon, a padokon ülnek, miért ne mehetnének oda? Indultam hát tovább.

– Ne oda! Ne oda! – ordították most már mindenki számára hallhatóan felbőszült hozzátartozóim. Még mindig nem értettem, de szót fogadtam, és megindultam a második strandoló csoport felé.

– Oda se! Oda se! – ordították egyre érthetlenebbül. Visszamentem hozzájuk, magyarázatért.

– Hát ide figyelj, kedves nagyvárosi, külföldi kuzinom! Lehet, hogy nálatok mindegy, ki hová ül egy strandon, egy játszótéren, egy színházban, egy mittudoménhol – kezdte magyarázatát az itt honos unokabátyám. – Az első fánál ülnek a szlovákok, előttük nem is szoktunk magyarul beszélni. A második fánál a cigányok, akik a helyi kiskereskedelmet bonyolítják, és fenntartják a város tisztaságát, külön negyedben élnek, cigányul beszélnek, csak akkor magyarul, ha magyarnak akarnak eladni valamit. A harmadik telephely a miénk, magyaroké, akik persze zsidók is vagyunk. (Újabb fogalom és összefüggés, amit nem értettem.) Csak egymás közt beszélhetünk magyarul, mert különben kiutasítanak és megvernek. Az iskolában külön osztályokba járunk, három külön nyelven tanulunk. Szlovákul azért nekünk is és a cigányoknak is meg kell tanulnunk. A szlovákok persze egy szót sem beszélnek magyarul. Vagy ha véletlenül kiejtenek egy magyar szót, elvörösödve néznek körül, hogy nem hallották-e meg őket.

A kisvárosi mikrotársadalom felosztása három részre teljesen idegen volt számomra. A mi csikágói – hetedik kerületi – iskolánkba csak az nem járt, aki nem akart. Sok volt a munkásszármazású, ahogyan akkor mondták, hiszen nagyvárosban éltünk, itt volt a gyárak és más, munkásokat foglalkoztató üzemek többsége. Kevesebben voltak, akiknek a neve mellett az osztálykönyvben ez állt: „parasztkáder”, és még kevesebben az értelmiségi ivadékok. Mint én. De sosem volt intézményesen megkülönböztetett bánásmódban részünk. Mi, gyerekek, néha csúnyán összevertük egymást, hiába voltunk tiszta lányosztály, köpenyt-hajat téptünk, erőfölény ott is volt, aztán megint be kellett ülni egymás mellé a padba vagy felsorakozni a tornasorba, és vége volt az osztályharcnak.

De ez itt élesben ment. És minthogy szóban is kimondatott, amiben éltek, amit kénytelenek voltak tudomásul venni, mintha még súlyosabban nehezedett volna a kis csoportra. El is romlott a hangulat, már senkinek nem volt kedve tanyát verni a megkülönböztetés fájánál. Én is szürkébbnek, barátságtalanabbnak láttam a Nyitrát, a hullámokon sem fickándoztak már a fények, hűvösödött is. Hazamentünk.

A Petőfiho 25. környékén már messziről ínycsiklandozóan fűszeres illatok terjengtek, a közeledéssel egyre erősebb hullámban. Én messziről hagyma, bors, méz, fokhagyma és omlós húsú hal keveredő páráját szimatoltam, és alig vártam, hogy a konyhába behatolva közelről beszippantsam. De nem engedtek be, azt mondták, majd eszem belőle vacsorára.

Az esti tálalás ünnepélyes volt: a rózsaszín mintás fehér damasztabroszon, a hosszú asztal egyik végénél hétkarú ezüst gyertyatartó állt – a gyertyák akkor még nem égtek. Az abroszon ovális porcelántányérok finom aranszegéllyel, metszett poharak és kelyhek, az étkészlet egy nagy, intarziás fadobozból elővárszott ezüst, a szokásos evőeszközökön kívül egy különös alakú késsel.

– Nané, halkés! – ujjongott apám, aki talán még soha nem látott ilyen tálalást. Amikor már mindenki a helyén ült – az ülésrendet kis lila cédulákon arany betűk mutatták –, nagybátyám meggyújtotta a gyertyákat. Nagynéném óvatosan, de egy lassú keringő ringató lépteivel jelent meg az asztalnál, és letett egy ezüsttálat egy bordó bársony alátétre. Mintha egy katedrális alapkövetételet láttam volna. Az ezüsttálon szorosan egymás mellé helyezve halak feküdtek, katonás rendben, körülöttük, a tál szélén karotta-, burgonya- és céklakarikák fogták művészi keretbe őket – mintha gyöngyfűzér lett volna, úgy következtek a színek: a karotta sárgája, a burgonya fehére, a cékla bíbora ismétlődött ebben a sorrendben.

– Csuka! – lehelte áhítatosan nagynéném, és osztani kezdte a most már közelről illatozó étket. Mindenkinek egy fej nélküli egész hal jutott. Én addig még soha nem ettem egészben halat, ügyetlenül belevágtam először a halkéssel, amivel szétroncsoltam a hal testét, aztán a rendes késsel próbáltam darabokat kikotorni belőle. Apám segített: sebészi ügyességgel hosszában felnyitotta a halat, amelynek belsejében egy ismeretlen, drappos-szürkés masszát észleltem. Ezt kóstoltam meg először: mézzel kevert dió ízét éreztem, amit fokhagymás nyers tojásban alaposan megáztatott maceszdarabok tartottak össze.

– Gefilte fish! – sóhajtotta apám az idegen szót.

– Hogy micsoda? – kérdésemre nagynéném válaszolt: – Töltött hal.

Apámra néztem, aki elmélyült áhítattal vette magához a mannát, anyámra néztem, mennyire örül, hogy apámat önfeledten boldognak látja, én meg lekotortam az utolsó morzsákat a tányérról.

Ezzel az emlékekkel búcsúztunk Nové Zámkytól, amelyet még a Nyitra-parti borzongató hangulat sem tudott igazán elrontani.

Ezt az ízgazdagságot soha többé nem éreztem, bár tettem néhány kísérletet, apámat pedig ilyen átszellemültnek sem előtte, sem utána nem láttam, bár minden halat szeretett. Igaz, egyik sem volt ilyen földöntúlian finom.

Amikor a nyolcvanas években megnyílt a Dohány utcában az *Ofer* nevű kóser étterem, elmentem oda is, próbát tenni. Adtak valamit, ami az étlap szerint valóban gefilte fish volt, de nem AZ, amit Érsekújváron ettünk. 1987-ben apám

---

kórházba került, többféle betegséggel kezelték. Szigorú alaptermészete ingerültté és kötekedővé vált, nem lehetett semmivel jókedvre deríteni. Nagyon féltem a látogatásoktól, nem is annyira a kötekedéseitől, mint az életműködéseit mesterségesen fenntartó drótokkal-csővekkel helyhez láncolt, kiszolgáltatott, lesóványodott testének látványától. Felére fogyott, hajdan izmos felsőtestéből – ifjan vízipólózott – két vékony gyermekkar nyúlt ki a takaróra, keze idegesen dobolt. Mindig erős álla szinte geometrikus alakzattá keményedett, korábban nem látható járomcsontjai most erősen kirajzolódtak a rájuk feszülő bőr alatt. Nagyon nehezen tudtam a szemébe nézni, tekintetemmel mindig kerestem valamit a kórteremben, ami ha nem is nyugtatott meg, de legalább nem volt kellemetlen.

– Mi van a kezekben? – kérdezte mogorván.

– Dióshalat hoztam neked egy újonnan nyílt kóser étteremből – válaszoltam megfélemlítve.

– Affenét kóser, mit tudják azok, mi a kóser! – dünyögte, de éledő érdeklődéssel nézte a kezemben lévő csomagot. Kibontottam. Szabályos félgömb ült a tányér közepén, körülötte párolt zöldségek.

– Hol itt a hal? – kérdezte apám. – De még diót sem látok! – belekóstolt a félgömbbe.

– Ez nem jó – dühöngött –, add meg te, ha már pénzt adtál érte!

A kórházban nem bírtam bele se kóstolni, hazavittem, ott kezdtem piszkálni a félgömböt. Valami haldarálék volt összekeverve áztatott zsemelével és darált dióval. Közé sem volt az érsekújvári gefilte fishhez. Dióshalnak is nehezen fogadtam el. Rájöttem, hogy dióshalat csak a nagynéném tudott varázsolni. Úgy hiszem, elkészítéséhez kellett némi vallásos áhítat.

Apám halála után évekkel meghívtak egy rabbi-szemináriumban tartandó, tökéletesen rituális Széder-estre – akkor már tudtam, mit jelent –, amelyen a fő étel, az állandó maceszropogtatás mellett, a gefilte fish volt. Egy ropogtatás – egy ima. Egy ropogtatás – egy ünnepi beszéd. Még egy ropogtatás: jön a Had Gadja-mese, amelynek tartalmáról, jelentőségéről a rabbi a jelen lévő gyermekeknek kérdéseket tesz fel, hogy a hallgatóság lássa: mennyire felkészültek a pészahi ünnepkör történetéből. Miközben az utolsót ropogtattuk, behozták a várva várt gefilte fisht. Már a látványakor biztos voltam benne, hogy ez sem az igazi. Megkóstolván meg is bizonyosodtam felőle. Áztatott kenyérből gyúrtak halformákat, a szemük helyére egy morzsányi diót nyomtak. Körülötte macesz- és cékladarabok. Hozzá sem nyúltam. Egy életre elbúcsúztam magamban a dióshaltól, mintha apám kórházi undora folytatódott volna bennem.

És akkor most ez a gyönyörű, hatalmas tábla ígér nekem dióshalat! Hátha!

Igyekezetemnek megfélemlően jól sikerült előadást tartottam: el tudtam mondani, hogy a mítoszban az a jó, hogy nincs kanonizált formája; a szerzők saját intenciójuk vagy megrendelőjük kívánsága szerint alakítják az ismert történetet. Ezért maradhatott meg Aeneas *pius*nak, kegyesnek a hízogó Vergilius *Aeneis*ének IV. énekében, annak ellenére, hogy elhagyta szerelmét, a pun Dido királynőt a Nagy Római Birodalom megalapítása érdekében. Az augustusi államszervezet azt kívánta, hogy Octavianus Augustus uralma Aeneason keresztül egyenesen magától Venus istennőtől származzék. Az ovidiusi felfogásban, amit a legrészletesebben a *Hősnők leveleiben* bont ki, az alkotó meg nem

---

alkuvó alkatának megfelelően, Aeneas piszkos gazember, aki hűtlenül, búcsú nélkül, alattomosan osonva hagyta el a szerelmes Didót, aki öngyilkos lett miatta. Alkotói alkat, variábilis mítoszok és az irodalmi műnek az államrend érdekében kialakított módosítai – mindezt megpróbáltam a vegyes korcsoportú hallgatóság előtt megvilágítani. Figyeltek, érdeklődtek, kérdeztek – teljes volt a siker. Jöhet a jól megérdemelt ebéd.

Sietségemet leplezve szívélyesen elbúcsúztam a Greater Grace tanáraitól, diákjaitól, majd a kertkapun kilépve, rohanni kezdtem a buszhoz. Már nagyon éhes voltam.

A Szilágyi Erzsébet fasor és a Moszkva tér sarkán lévő megállóban izgatottan szálltam le, és siettem a sarokház felé. Tekintetemet a magasba emeltem, mintha az istenek felé nyújtózó katedrális tornyát keresném, és úgy olvastam a vágyott feliratot: *DÍSZHAL*.

Serpenyő

– Azt a nyeles, zománcozott palacsintasütőt kérem! – mutattam rá egy szürke, fehér pöttyös edényre, a pulton tornyosuló választékból.

– Hogy mit, asszonyom? – nézett rám szemüvegét kidőfni kész guvadt szemmel az eladó.

– Hát azt a szürke palacsintasütőt! – mondtam már határozottan.

A férfi úgy nézett rám, mintha egy rózsabokor szólalt volna meg.

– De asszonyom, az nem palacsintasütő, hanem serpenyő! – mennydörögte, és én úgy éreztem, ismét megbuktam háziasszonyságból. Elvörösödtem, most már valóban olyan voltam, mint egy rózsabokor.

– Mindegy, hogy mi, akkor is kérem! – suttogtam megalázottan, majd fizettem, elsüllyesztettem szégyenemet a szatyor aljára, és elkullogtam.

Otthon magam elé tettem az új szerzeményt, meg azt a régit, amit ezzel akartam kicserélni. A régit kidobásra ítéltam: évtizedek alatt megfeketedett, ráégett az olajréteg a karimájára, ami valóban magasabb volt egy palacsintasütő csúsztatásra kialakított pereménél. Töprengtem, mi éghetett ilyen csúnyán rá, amikor én se olajat, se zsírt nem használok a serpenyőben sütéshez. Néztem, néztem a csúf edényt, és lassan valami mámorító kávéillat kezdte belengeni a konyhámat, az az illat pedig – nem is illat: szag –, ami a szomszéd kávéfőzősekor át szokott szökni a nyílászárók résein, valami olcsó kávékeverék, netán kávépótló főzéséről hozott hírt. Szaglászom, csak szaglászom, szimatolom, honnan jön a fenséges illat. Lassan jöttem rá: a fekete, égett, csúnya serpenyőből, valahonnan nagyon régről.

Anyám áll a konyhában, az akkor még nem ennyire fekete edényben egy szintén sötétre színeződött fakanállal zöld kávé pörköl. Mert akkor régen csak zöld babkávét lehetett kapni kimérve, amit otthon kellett megpörkölni, a „kívánt mértékig” – mondta az eladó, és nálunk a kívánt mérték a sötét négerbarna kávészemek voltak, amik úgy illatoztak pörkölés közben és utána, hogy belesajdult az ember szíve. És mindig csak annyit pörkölt anyám, amennyit egyszerre elfogyasztottak, minden új fogyasztás előtt frissen pörkölte a kávé.

A szertartásnak része volt, hogy apám maga elé tette az asztalra a kávédarálót, ami olyan volt, mint egy gyermekjátékszer: kis faragott faszekrényke, a hasán egyetlen fiókkal: ebbe csorgott bele a megőrölt kávé. Az őrlőfej lapos, félgömb alakú fémtartály volt, a tetejét el lehetett forgatni, és akkor előbukkant a nyílás, amin át meg lehetett tölteni az őrlőfejet. Betöltés után a félgömböt le kellett zárni, majd a rajta elhelyezkedő forgókarokkal mozgásba, azaz őrlésbe lehetett indítani a kis masinát.

Anyám mindenféle ételben-italban ínycenc volt, szerette a különleges ízeket. A kávé zamatát is akkor szerette igazán, ha frissen pörkölt kávéból frissen főzte a négy személyesben, amit apámmal kettecskén szép lassan elkortyolgattak. A pörkölés és a darálás mindig vasárnap délután történt – szombaton még munkaidő volt, és apám vasárnap délelőtt próbálta bepótolni a heti kiesett alvásmennyiséget –, közben nem beszélgettek, hanem rádiót hallgattak; színházi közvetítést – ezt én is nagyon szerettem, amikor a cselekmény nem látható mozzanatait a „mellébeszélő”, ahogy neveztük, belebúgta a mikrofonba:

„József balra kimegy. János feltérdel az ágyon. Az asszony elhúzza a függönyt” – így a rendezés fontos pillanatait osztotta meg velünk. Vagy együtt hallgattuk a Csinn-bumm cirkuszt, anyám józúen kacagott rajta, apám félmosolyra húzta a száját, én meg halálosan untam ezeket az alpári bohóctréfákat. Amit jobban szerettem, az a szintén közösen hallgatott kabaré, amiben Darvas Szilárd volt a konferansz, jellegzetesen szélesre nyitott szájú beszédével. De a legjobban mindannyian azt szerettük, amikor Brachfeld Siegfried – Timár György szövegének tolmácsolásában – azt mondta el, miért nehéz a magyar nyelv: mert nem mindegy, hogy a hastáncos nőnek tánc közben jár a hasa vagy megy a hasa, miért húzzák a vonót, és miért vonják fel a szemöldöküket, és ami a vonatban kellemetlen, az a huzat. Eközben finoman terjengett a konyhában az utánozhatatlan kávéillat, a szüleim itták a kávé, én szimatoltam. Meleg és kávéillatú ez a konyhai emlék, halk neszekkel fűszerezve, ami a daráló diszkrét surrogásából, a finomra pörkölt kávészemeknek a serpenyőhöz és a kanálhoz koccanásából és a rádió már megszokott, recsegő alaphangjából szövődött össze.

Aztán később, amikor már nagyocska lettem – öt-hat éves –, anyám megfogyott egy kockacukrot, belemártotta a kávéjába, megvárta, amíg a kávé lassan felszivárog a kockacukor aljába, és a számba tette, finoman, óvatosan, ahogy a fecskemama csőrével a fiókája csőrébe teszi a finom hernyót.

Így kezdődött a romlás: bonthatatlan elköteleződésem a kávéval. Mert ahogy nőtem, úgy kúszott egyre feljebb a kávé a kockacukorban, egyre magasabb rétegeket barnított meg, végül már az egészet átítatta, én pedig teljes mámorban dédelgettem, forgattam a számban, hogy minél tovább tartson. Később a „pici kóstoló” után a „nagyobb kóstoló” jött, és én kávéfüggő lettem. Ami, szerencsémre, nem volt ártalmas, mert nagyon alacsony volt a vérnyomásom. A szüleimé nem, de mint két jól képzett, felelősségteljes orvos meggyeztek abban, hogy a kávé nem árt a magas vérnyomásnak, hiszen tágítja az ereket, a tág erek pedig a vérnyomás csökkenését eredményezik.

Volt persze, amikor megártott nekem a kávé. Ötvenhatban, az óvóhelyen zsúfolódtunk, fűtetlen, nyirkos, dohos helyiségekben. Valami ennivalót mindig összedobott a ház közössége, de főzni nem tudtunk, mert nem volt tűzhely, tüzet rakni meg nem volt szabad. Egy nagyon hideg napon – az ebéd is hideg volt: hideg hitlerszalonna száraz kétszersülttel, hideg vízzel – hirtelen rázni kezdett a hideg, és borzasztóan vágytam valami meleg italra. Semmi más főzőalkalmatlanság nem volt nálunk, csak a korszak zseniális találmánya, a *Sport* névre keresztelt kávéfőző, ami nevét azért kapta, mert kis mérete alkalmassá tette arra, hogy a sportoló, hegyen-völgyön kiránduló és zakatoló boldog nép a szabadban is tudjon kávé inni. Alig húszcentis pléhdobozban, előírásos rendben beszorítva volt egy kisméretű kávéfőző, a normál nagynak legfeljebb egyötöde, mellette két pléh kispohár, a forró poharak megfogásához különlegesen kiképzett edényfogó villákkal, a tűz előállításához egy lábakon álló, mécsesstartóra emlékeztető tégelykével, amelyet spirituszkorong hozott működésbe. A korongokat bele kellett helyezni a lábakon álló tégelykébe, meggyújtani őket – rémesen büdösek voltak –, és ha már jól égtek, jöhetett rájuk a kávéval-vízzel betöltött kávéfőző, és várhattunk addig, amíg a kicsiny masina cseppenként eregetni nem kezdi magából a kávé. Kétszemélyes adagok főzésére volt méretezve, a két kis pléhpoharat éppen megtöltötte. Minthogy én reszketve fáztam, anyám mind

---

---

a két pohár kávét nekem adta, hadd igyam valami meleget. Nagyon jólesett – amíg ittam. Utána szédülni kezdtem, irtózatos tempóban és erővel kezdett verni a szívem, izzadtam, fáztam, de ez a fázás sokkal rosszabb volt, mint a kávé előtti. Anyám kétségbeesett, hogy még jól tenni sem tud nekem, sőt inkább árt, és kezét tördelve gondolkodott, hogy mitévő legyen. Ha lett volna tejünk, azzal közömbösíthette volna a koffein hatását, de hát nem volt. Gyógyszert nem akart adni, nagy gyógyszerválaszték amúgy sem volt, kínjában azt találta ki, hogy hideg vizes borogatást tesz a homlokomra, a tarkómra és a két csuklómra. Pedig nem is lázam volt. Anyámat az egyik, kendőbe csavart szomszédasszony vigasztalni próbálta: „Nem búsulj, Magdus, legközelebb tiszta vizet melegítünk, vagy malátakávét főzünk!” A folytatásra nem emlékszem, valahogyan elaludtam, és azt álmodtam, hogy én vagyok Gerda, és Kait keresem a Jégkirálynőnél.

Ettől kezdve kávétilalom alatt álltam. Pedig néhány héttel később, miután feljöttünk az óvóhelyről, vendégségbe voltunk hivatalosak. Egy olyan házaspárhoz mentünk, akikhez a család több szálon kötődött: a nő az én általános iskolai tanító nénim volt, korábban anyám iskolatársa, a férfi szintén orvos, apám földije, az ő húga, Éva, a szintén várpalotai, akkor már régóta – 1948-ban ment el – Londonban él és ápolónő. A sok ismeretség miatt otthonosan kellett volna érezni magam, de én az idő haladtával egyre jobban feszengtem. A lakás hatalmas, fehér ajtóival, fényesre suvickolt rézkilincseivel, hatalmas csillárjaival, különleges, kétszínű: barna és bordó bőrbútoraival, ha nem is értékes, de nekem akkor rendkívüli gazdagságra utaló képeivel, porcelánműtűrjeivel, padlóvázáival, süppedő, puha perzsaszőnyegeivel nagyon más volt, mint a miénk, és mint azok a lakások, amelyekben addig jártam. Hetedik kerületi, azaz csikágói osztálytársaim, ha nem is mind szuterénban, de belső gangos bérlakásokban, hámló vakolatú falak közt, az „éppen a legszükségesebb” dolgokkal berendezett lakásokban laktak, és ez a Mártírok úti lakás inkább emlékeztetett háború előtti filmek színhelyeire vagy operettek díszleteire, mint otthonra. Tanító nénim félúton volt a szerethetőség és az idegenség között: nagyon kedves volt, halkán, tagoltan beszélt – ez nyilván szakmájából eredt –, s bár engem nagyon szeretett, mindig távol tartott tőle kifogástalan eleganciája, amiért persze felnőtként máig tisztelem: gyönyörű vörös hajához mindig zöld és türkizkék dzsörzékosztümköket viselt, amikor az általam ismert csikágói asszonyok flanelban és kartonban jártak, kabátjuk az egyen-lóden volt. Magda néninek halszállkamintás, puha, szürke gyapjúkabátja volt, szürke róka gallérral. Öcsémrel az asztal alá akartunk bújni, amikor megláttuk a faragott lábú asztalon a csillogó terítéket, ezüstöket, poharakat, kelyheket, mert attól féltünk, hogy már a nézésünkkel is eltörjük.

Szíves tessékelés kezdődött: – Ebbe a fotelba te ülj, Imruskám, ebbe meg te, Magduskám, mi ketten ide a kanapéra. A gyerekek ellesznek a puffokon. (A puff szón jókat röhögtünk, mert nem ismertük, de elvultunk. És rémesen untuk magunkat.) Volt kínálás is, csupa rendkívüli ingyencség: kókuszrolád, sajtos tekercs, mignonok – nagyon mérsékelten fogyasztottuk, mert éreztük, hogy a hely szelleme azt kívánja, hogy étkezzünk és ne együnk, főként ne zabáljunk.

A délután fő attrakciója valami olyan volt, amit addig még soha nem láttunk: porból és vízből kellett kávét készíteni. Mi persze nem ihattunk – főként én nem, a hidegrázós emlék miatt –, de besegíthettünk a készítésbe: Magda néni két kis kanál kávéport szórt a csészék aljára (meisseni – kommentálta

---

---

közben anyámnak), rá két kiskanál kristálycukrot, erre rá néhány csepp vizet, és ezt a három összetevőt kellett jó habosra kikeverni. Amikor kész volt, mindenki az ízlése szerinti mennyiségű forró vizet töltött rá, és a habos, illatos, kívánatos nedűt cuppogva ízlelte.

Az áhítat közben azonban beszélgetés is folyt, kezdetben nyájasan, majd egyre sértődöttebben és haragosabban. Minket kizavartak a cselédszobába, ott nem tudtuk semmiben kárt tenni, így a beszélgetést sem hallottuk a maga teljességében. Ahogy kivehettem, a lényeg az volt, hogy Laci bácsi és Magda néni megpróbálták rábeszélni a szüleimet, hogy velünk együtt vándoroljanak ki – disszidáljanak, ahogyan ők mondták – Londonba, mert itt nem lehet élni, itt megint zsidóztak és lőttek, és ki tudja, mi jön még. Londonban szerető rokonok várnak, az ápolónő hűg meg apám unokatestvére a családjával, akik már '48-ban kivándoroltak. Nyugodtak és boldogok.

Apám hangja kezdetben csendes és biztos volt.

– Mi nem megyünk. Mi itt létrehoztunk egy egészségügyet, felépítettük az ország három legjobb kórházát, megszürtük tbc ellen a vidéki lakosságot, ránk itt van szükség.

Magda néni siránkozó hangon kérdezte: – És mi lesz a gyerekekkel? Mi lesz ezzel az édes, tehetséges gyerekekkel? (Ez én voltam. Öcsém belém is harapott.) Fogják hagyni érvényesülni?

Apám emeltebb hangfekvésben válaszolt: – Ha a gyerek valóban olyan tehetséges, itt is meg fogja találni a boldogulását.

– Itt? – Magda néni most már valóban sikított. – Ebben a fasiszta, rasszista, antiszemita országban? Ahol leköpi, ha megtudják, kinek a lánya, sőt kinek az unokája?

Apám harsogott: – Az én lányom. És hogy kinek az unokája, azt még ő sem tudja.

Ez volt a forráspont. Magda néni sopánkodott, hogyan lehet eltitkolni a gyerekek elől a származását, Laci bácsi lehülyézte és legyávázta apámat, aki nem meri vállalni vallási hovatartozását és a múltját. Aki elfeledkezik róla, hogy az apja nem nyugodhat honi földben, mert távol innen gázba küldték.

– Ez a te hazád? Ahol apád és anyád, meg a húgod nem lelhettek végső megnyugvást? Ez a te hazád, ahol a családonak se élni, se halni nem lehetett? Ehhez a hazához ragaszkodol? Itt van rád szükség?

Ez volt az a bizonyos utolsó csepp. Apám határozottan és szinte suttogva csak ennyit mondott: – Elég volt. Hazamegyünk.

Anyám ott reszketett, kezében a világcsoda neszkaféval, ami persze Londonból jött, de szinte még hiánytalan kávémennyiséggel letette az asztalra, és szó nélkül követte apámat. Magda néni felajánlotta, hogy taxit hív, apám csak legyintett: – Tőled már az se kell! – és leballagtunk a hatalmas belmagasságú lépcsőházból a Mártírok útjára; vártuk, hogy felbukkanjon egy taxi. Szerencsénk volt, hamar hazajutottunk.

A harag a két család között Laci bácsi haláláig tartott, de a régi barátság többé nem támadt fel.

A neszkafé beáradt hozzánk, és meghódította az országot. De ha igazi jó kávé akartam inni, felnőttként, felszabadítva a kávé tabuja alól, a frissen pörköltet és daráltat választottam.

Az igazán jó kávét persze Olaszországban ittam. Az első utunkon elbűvölt a nálunk még nem létező cappuccino, az édes-lágy hab a karcos, mérges kávé tetején, később rájöttem, hogy nem szükséges ezt a hasonlíthatatlan kávéaromát letompítani, és rászoktam a rövid espressóra. Kitanultam a kávémárkákat is, és csak a legjobb minőségeket ittam: a *Segafredo* hamar unottá vált, jött a *Testa Rossa*, a *Caffé per Te*, a *Lavazza*, és a fő kedvenc, a felülmúlhatatlan *Illy*. A nyolcvanas évektől néhány helyen már itthon is lehetett ezeket a kávécsodákat ízlelgetni.

Az 1988-as év nyara életem egyik legsötétebb szakasza és egyben legfénylőbb pillanata. Apám már egy éve, hosszas szenvedéssel, lassan haldoklott, morózus lett, ott harapott, ahol tudott. Én a szó legszorosabb értelmében belebetegedtem; akkor még nem tudtam, minek hívják azt a betegséget, ami engem évekig kínozott: mindenféle fóbiáim voltak, félttem járműre szállni, nehogy rosszul legyek benne, félttem enni, mert minden lenyelt falat fájdalmas hasi görcsöket okozott, félttem menni, nehogy megszédüljek az úton, és főként félttem a kórházba látogatóba menni apámhoz. És mialatt én magammal és a fóbiáimmal voltam elfoglalva, a lányom, az akkor első gimnazista Juli megnyert egy országos történelemversenyt, amit az akkor frissen elhalt nagy ókortudósról, Hahn Istvánról neveztek el. Özvegye, aki ez idő tájt az IBUSZ vezérigazgatója volt, felajánlotta a győztesnek egy olasz körutazást, Velencétől Pompeiig. És ezt a csodát az én lányom, a szorgalmas, ügyes, okos, mindig mosolygós elsős gimnazista nyerte meg. Elmondhatatlanul boldog volt velem, csak egy gondolat gyötörte: nem akart egyedül menni a társas útra, nehogy valami „vén banyával” tegyék egy szobába, és nehogy valami „kukkoló szatír” rávesse magát. Ezért azt kérte tőlem, hogy vegyünk még egy jegyet a körutazásra, és menjek vele. Én. Aki a trolira, buszra nem szálltam fel már évek óta, amióta apám beteg lett. Hogy én utazzam busszal Budapesttől Rómaiig, onnan meg vissza repülön. REPÜLÖN!, amin még soha nem utaztam. A gondolatától is forogni kezdett velem a szoba. De hát a kérés jogos volt, főként kedves és szeretetteljes, úgyhogy több nagy sóhaj közepette megígértem neki. A biztonság kedvéért megkértem az apját, hogy érvényesítse ő is az útlevelét, ha az utolsó pillanatban mégis elveszíteném a vállalkozó kedvemet, elájulnék, vagy másféle rosszullet törne rám.

Azután eljött az indulás, és több menet Seduxennel feltöltöttem magamat. Úgy tettem, mintha örülnék. A buszon lassan oldódni kezdett a görcs, elmúlt a migrén, a szédülés, a szívdobogás. (Ma már tudom, hogy mindez besorolható a *pánikbetegség* gyűjtőfogalma alá. Akkor még semmit nem tudtam a szervezetből hiányzó szerotoninról, a hiánya okozta idegrendszeri zavarokról. Állandóan lelkiismeret-furdalásom volt, hogy gyenge, terhelést nem bíró, neurotikus kripli vagyok, nem is értettem, hogy nevelhettem ilyen omlatag állapotban két gyereket. Az orvosnak, aki megmagyarázta, diagnosztizálta a betegséget, és gyógyszert is írt rá, máig hálás vagyok.)

Még éjszaka, Kirschentauerben, ahol megszálltunk, hogy ne egyhuzamban tegye meg a sofőr az utat, görcsösen azon rágódtam, hogy lehet ide mentőt hívni, ha netán rosszul lennék, aztán rájöttem, hogy a mentős se csinálna mást, mint belém nyomna valami erős nyugtatót, amit ugye én is meg tudok csinálni, úgyhogy bekaptam a két finom, hűsleges, megbízható Seduxenemet,

---

és reggelig aludtam. Reggel felültem, hogy megnézzem a velem egy ágyban alvó Julit, aki pirospozsgásra aludta magát, és mosolygott álmában. Felültem, de elfelejtettem, hogy manzárdba helyeztek el, és úgy bevertem a fejem, hogy minden pánikbetegség kiszállt belőle. Délben már Jesolóban voltunk, júliushoz képest hideg időben. Addigra már kialakultak a szokásos úti barátságok, Juli egy fiatalokból álló csoportba sorolt be, én megtaláltam magamnak a Rádió jogi főtanácsadóját, egy sziporkázóan értelmes, jó humorú, minden csínyre képes nőt, aki végig a társam maradt.

Jesolóban a fiatalok, a rossz idő ellenére, látni akarták a tengert, lero-hantak, majd igen rövid idő után még gyorsabban visszatértek – mert nagyon fáztak. A lányom sápadt volt, remegett és szédült, és alig tudott lábra állni. Nem is kellett faggatnom, magától mondta, hogy a hideg ellen a társaság cappuccinót ivott, és így tett ő is, aki addig soha életében nem ivott kávé. Különösen nem méregerős olaszt. Miközben törtem a fejem, hogy adjak-e neki valami gyógyszert – egyszerre munkált bennem az emlék és az anyai aggodalom –, végül a régi módon, a *nem* mellett döntöttem: simogattam a kis puha kezét, átöleltem a vállát – éreztem, hogy remeg –, és megígértetem vele, hogy soha nem fog kávé inni. (Meg is ígérte, és most úgy issza, mint a hajdani fogadalmam ellenére én iszom. Mindig megbűvölten.) Én nem csavartam őt vizes lepedőbe, éppen eléggé fázott, azzal biztattam, persze magamat is, hogy egy idő után elmúlik a kávé hatása, egyen néhány falatot, hátha az segít. Néhány óra múlva jobban lett, és az utazás olyan pompásan sikerült, ahogy nem is reméltem volna: gyönyörű városokkal, napsütéssel, esti csavargásokkal, egyforma ruhába öltözéssel (akkor még lehetett: ő már elég nagy volt, én meg még nem voltam túl öreg: vettünk egyforma, fehér pántos pólót, Julinak mályvaszínút, nekem feketét, és mindkettőnknek fehér szoknyát hozzá; Juli büszke volt, hogy testvéreknek néztek minket), válogatott olasz ételekkel.

Ajándékba vittem a szüleimnek szemes kávé, igazi olaszt, a legjobb márkát, reméltem, hogy tudok vele valami örömet szerezni apámnak. Az első kórházi látogatáson mutattam meg neki az eredeti csomagolású Caffé per Tét, undorral elfordult, és közölte, hogy úgysem lesz olyan igazi kávé, mintha az otthoni, frissen pörkölt kávéból főznék neki. Mindenáron be akartam bizonyítani, hogy ez legalább olyan jó, a világ haladt, az olasz gépi pörkölésű kávé jobb a hajdani zöld babkávénál, de őt a pusztá érvek nem győzték meg.

Fogtam a kávé, hazavittem, és elkezdtem csalni. Kiöntöttem egy főzetre valót a régi, megfeketedett serpenyőbe, előkerestem a megbarnult fakanalat, és újrapörköltem a Caffé per Tét. Nem nagyon, nehogy túlégessem, csak hogy friss pörkölésű illata legyen. A régi kávédarálót már nehezen találtam meg, de megvolt: ott öregedett az „ócska holmik raktárában”, a konyha egyik zugában. Megdaráltam, lefőztem egy adagot, jó rövidre, kevés vízzel, termoszba öntöttem, és bevittem a kórházba. És még egy kicsit csaltam: letettem egy kis asztalra, ahová apám nem láthatott, egy tányérkára néhány szemet a frissen pörkölt, de meg nem örölt kávéból. Azonnal illathullámok öntötték el a kórtermet. Kitöltöttem egy csésze friss kávé, és megkínáltam apámat. A szállongó illatokon csodálkozva belekóstolt, és valami ősidők óta nem látott derengés, révület jelent meg koponyára fogyott arcán.

– Te, ez tényleg jó! Majdnem olyan, mint az a régi, otthoni! Hozol majd még nekem belőle?

– Hát persze – mondtam hátat fordítva; ne lássa, hogy zsebkendőket veszek elő.

Még egyszer meg tudtam őt csalni, aztán már a kávé varázslata sem segített. A maradékot nélküle ittuk meg.

Nem tudom kidobni ezt a ronda serpenyőt. Majd felváltva használom az újjal.

Mókus

A levegővételre szinte alkalmatlan párás hőség tömbjében hirtelen meglibben-tek a megejtő szépségükben mégis az őszi közeledtére intő, korán rozsdaszínűvé száradt levelek.

– Egy kis szél! – sóhajtottam, pedig nem az volt: a barnásvörös lomb közül kidugta fejét egy rőt mókus, majd kecsesen és gyorsan, mint egy kötél-táncos, bozontos farkát maga után lengetve, átfutott a kerítés tetején, egyenest bele egy másik, őszi szies tarkálló bokorba, és eltűnt, színeivel teljesen belesimulva a cinkosan befogadó lombokba.

– Milyen fürge! Milyen szabad! – gondoltam, vagy inkább éreztem, mert az átsuhanó állatka látványa nem arra ösztönzött, hogy megfogjam vagy diót adjak neki, hanem – teljesen érthetetlenül – fájdalmasan belém hasított.

– Miért fáj nekem a mókus könnyed, szellős áttűnése? – csodálkoztam különös érzéseim, és megpróbáltam sorra venni a mókusokkal történt összes találkozásomat.

Az első kétségtelenül Misi mókus volt, Tersánszky Józsi Jenő minden kor-szabkbeli minden gyerek kedvenc hőse, aki elsőként a mókusok közül merészelt szembeszállni a kötelmekkel, a szabályokkal, a mókustársadalom általános működé-sével. Hétévesforma lehettem, amikor történetét számtalanszor végigolvastam, irigyeltem bátorságát, eszét, furfangjait – körülbelül olyan képet formáltam róla, mint jó néhány évvel később Odüsszeuszról, akit szintén mindig úton láttam hajójával, aki mindig győzött eszével és bátorságával. Szinte azonosítottam őket egymással: Misi mókusnak az volt Krokó, ami Odüsszeusz-nak Polüphemosz, az állatkereskedő ketrecében úgy volt fogoly, mint Odüsszeusz Kirkénél, úgy csábíthatták volna el Misi-t az Örökké Termő Fák, mint Odüsszeuszt Kalüpszó. A kis hőst vitte-vezérelte Odüsszeusz kíváncsisága, esze, majd bölcs belátása és honvágya az ő kis hajóját is hazaröpítette. Hétéve-sen az első számú hőszöm kétségtelenül Misi mókus volt.

Talán ez sugallhatta, hogy amikor kineveztek őrsvezetőnek, és nekem kellett nevet adni az őrsnek, a Mókus őrsv jutott eszembe. A csupa lány őrsv visongott, röhögött, lehülyézett, hogy nekik milyen komolytalan őrsv vezetőjük van, de végül is izlelgették, kóstolgatták a nevet, és hozzászórtak, megtetszett nekik. A név-választás már csak azért is célravezető volt, mert nem volt nehéz megtalálni a hoz-zá illő őrsv indulót, amit rögtön ordibálni is kezdtünk – általában hamisan, egye-sek dörmögve, mások éretlen kis hangjukon cincogva, de ha a dallam kisiklott is, a szöveg egyértelmű volt: „Mint a mókus fenn a fán, az úttörő oly vidám...” Őrsv indulónkkal első lettünk az iskola „Őrsv indulók” címen meghirdetett csapatver-senyén, és az egész Hernád utca tudta, hogy ha kék köpenyes leánysereg, lengő, szőke lófarkakkal, szétálló, masnis copfokkal, kipirult arccal végigvonul rajta, és ordít valamit egy mókusról, az csakis a Mókus őrsv lehet. Zászlót is kellett készí-tenünk: a világoskék, fektetett pajzs alakú vászon közepét piros-fehér-zöld csík metszette, rajta álló mókus, kezében dióval. Vagy mogyoróval. Mindenki más-képpen látta azt a kis, drapp göröcsöt, amit a mókus a szájá előtt szorongatott.

Úttörő- és őrsv életünk legizgalmasabb eseménye a nyári táborban köte-lező éjszakai riadó volt. Nem volt igazi riadó, mert mindenki tudta, hogy lesz,

---

tehát ébren és izgalommal vártuk, hogy a csapattanácselnök jelt adjon az első támadásra: a két ellenséges őrs tagjai kúszásba, mászásba, indiánszökellésbe kezdtek, hogy különféle gaztettek után (száradó zoknik párujától elválasztva és szétdobálva a körletben, a még álomban szendergők arcának fogkrémmel történő bemázolása – a gonoszabbak ezt cipőpasztával tették –, a könnyű súlyúak pokrócba tekerése és átszállítása az ellenséges táborba – ha jól meggondolom, derekas katonai kiképzést kaptunk) el kellett jutni az ellenfél zászlórúdjához, és megkaparintani róla az ellenséges őrs zászlaját. Persze az ő céljuk is ez volt. De mi nem adtuk! A kis mókusos zászlónkat! Dehogyan adtuk! Mintha nem is lányórs lettünk volna, dühödten verekedtünk, rúgtunk, haraptunk, boksztoltunk, de a zászlót azt nem adtuk! Viszont a Kakukk őrsét sikerült eloroznunk, elrejtettük, és csak másnap reggel, a zászlófelvonáshoz szolgáltatottuk vissza, hogy legyen mit a Kakukk őrsnek felvonnia. De közben diadalittasan ordítottunk: – A Mókus legyőzte a Kakukkot! A Mókus legyőzte a Kakukkot! – ami ugyan nem volt valami nagy győzelem, és főként köze nem volt egy valóságos harchoz.

A mi iskolánkban minden évben szokás volt – de talán az egész országban is –, hogy november 7-e tiszteletére, ünneplőbe öltözve: fehér ing, sötétkék alj, úttörőnyakkendő, elmentünk a legközelebbi moziba – történetesen a Marx moziba a Landler Jenő utcában –, amit erre az alkalomra az iskola kibérelt, és kizárólag szovjet filmek vetítésére utasított. Az „ötvenhatos események” után az első film, amit láttunk, a *Szállnak a darvak* volt. Előre sejtettük, korábbi évek tapasztalatai alapján, hogy mekkora háború lesz, hány katona fog meghalni, hány tank fog bedübörögni, szembefordulva velünk, mintegy nekünk rontva, repülnek az égbe a Sztálin-orgonák, ahogyan az minden eddigi filmben lezajlott.

Itt most azonban valami más történt. A főhóst, Boriszt – Alekszej Batalov játszotta – felhőtlenül boldog szaladgálásban és meghitt sétálgatásban láttuk szerelmével, Veronikával, akít Mókuskának becézett – Tatjana Szamojlova játszotta –, lépcsőkön futkároztak fel és le, Veronika szoknyája minden lépésnél lebbent, Borisz gyönyörködve nézte. De boldogságukba betört a háború, mert Borisz önként jelentkezett, és behívták. Búcsúzóul ajándékot hagyott Mókuskának a szomszéd néninél: egy kis zacskó mogyorót, benne egy kis mókussal és egy levélkével. Veronika szülei meghaltak, Borisz szülei – felelősségteljes orvos apja és komoly tekintetű anyja – mint fiuk menyasszonyát befogadták, ott élt köztük, de velük élt Borisz unokabátyja, Mark is, aki zongoraművészetére való tekintettel mentesült a katonai szolgálat alól. Borisz távollétét kihasználva szemet vetett Veronikára – a lány ferde vágású fekete szeme csak úgy villogott a gyűlölettől, ami nemcsak a kellemetlen és terhes udvarlásnak szólt, hanem annak az általa léhának tartott magatartásnak is, amellyel Mark kijárta, hogy ne vigyék el katonának, míg Borisz önként ment a hazát megmenteni. Mark, hogy ne kelljen sokat fáradoznia az udvarlással, kicsalta a szomszéd nénitől a mogyorós zacskót, de Veronika rá se hederített, bevágta egy fiókba. Boriszról sokáig semmit nem tudtak, és amikor Borisz halálhíret vették, Veronika feladta Markkal szembeni ellenállását. Kezébe került a mogyorós zacskó, kivette belőle a mókust, és az alá bújtatott levelet: „Az én Mókuskámnak.” Veronika megrendült. A film káprázatos precizitással játszotta egybe Veronika megrendülését és Borisz halálát, jelezvén egyidejűségüket. A fiút egy nyírfaerdőben érte találat,

---

forogni kezdett vele a világ, a rendező jóvoltából valóban körben forogtak a fák, a foszladozó felhők, és a haldokló utolsó víziójában keveredtek, egymáson átűntek a múlt szép emlékei – Mókuska, a tervezett menyegző: Mókuska esküvői ruhában, virágok, tavasz – és az eljövendő nihil. Borisz a nyírfába kapaszkodva, körforgásában egyre lejjebb és lejjebb csúszik, míg földet érve meghal.

Ez a haldoklás és halál talán a legszebb – mindenestre a legelső – filmes élményem volt. A záró képsorokon Veronikát és a tragédián felülemelkedő tömegnek a győzelem feletti mámorát látjuk: a háborúban ápolónóként dolgozó Veronika hatalmas virágcsokorral szalad a sérült, rokkant, vagy ritkábban egészségesen visszatért katonák között, és osztja szét a – lelkében Borisznak szánt – virágokat. Nem láttunk véres harcokat, fegyvereket – a film a hátország hétköznapi, ám hősiessé válásával mutatta be, mire képes egy nép, ha igazát védi.

Mintha az én összes mókus-élményemet, a hozzájuk fűződő szabadon szárnyalás-vágyamat öntötte volna szavakba, képekbe, ritmusokba a Szépirodalmi Kiadóhoz beadott kötetével, akkor még ismeretlenül, a később barátommá lett költőné, aki verseit *Mókuskerék* cím alatt gyűjtötte össze. A cím könnyen belátható szimbóluma életünk folytonosan ismétlődő, önmagába visszatérő, kényszerű cselekvéseinek. Ezt Láng Éva hatványozottan élte meg: a mások által könnyedén hajtható kerékre ő ólomsúlyokat rakott, hogy azzal nehezteljen a küzdelmét, másokénál gyötrelmesebb rutinját. Ha családja kora reggel, hatkor kelt, ő felkelt négykor, hogy tiszta abrosszal terítsen, meleg ételt tálaljon már reggelire is; napi ötször állt mindenki rendelkezésére terülj-terülj asztalkája, „hogy senki ne maradjon ellátatlanul” – mondogatta állandóan. És miféle káprázatok borították el a terülj-terülj asztalkát! Csupa különlegesség: többféle hús összekeverésével komponált, tojással töltött fasírt, mellé többféle saláta, aki a majonézest kedvelte, annak majonézes gomba-, krumpli- vagy orosz hússaláta, aki a könnyedebb körítéseket kedvelte, annak párolt vegyes zöldség vagy pompás tarka színekből művészi ízléssel egymásra halmozott gyümölcssaláta, tejszínhabbal vagy anélkül. Aszpicba öntött kenőmájjas, özgerinc-formában, tormával, gyömbérrel vagy céklával. Nem mondhattál nemet semmire sem, mert azonnal a helyébe termett valami más elutasíthatatlan. Levezetőnek jó erős, aromás kávé, habbal vagy anélkül, az emeletes ezüst kínálótátra, fehér papírcsipke alátétre, saját kezűleg gyártott, omlósnál omlósabb teasütemények kerültek, emeletenként elkülönítve. Egy Láng Évánál elköltött étkezés – akár ebéd, akár vacsora – órákra megszüntette az ember szellemi tevékenységét, és arra kényszerítette, hogy csak az emésztésre koncentráljon. A lakás parádésan tiszta és antik tárgyakkal díszített, ezeket talán kicsit nagy mennyiségben helyezte el egymás mellé Éva a sötétbarna koloníalszekrények polcain: már-már hasonlított egy régiségkereskedésre – de ezáltal volt hamisítatlan hangulata. Szemünk láttára végezte a háziasszony kötelező munkáit – felsőfokon, mellette verseket írt, amiket a lakoma végeztével kántáló stílusában, fojtott hangon, fel is olvasott, ezek mind magas színvonalú, kidolgozott alkotások voltak. És segített mindenkinek, mindenkor, mindenben, amiben tudott. És boldogtalan volt – én azt hittem, hogy a háború okozta, be nem gyógyítható sebek miatt, vagy csak e miatt a lélekölő, körben forgó élet miatt, amit a *Mókuskerék* verseiben megírt. Depressziós és mániás fázisai kiismerhetetlenek voltak, okukat

---

csak sejtthettük, vagy azt hittük, hogy sejtjük. Aztán egyszer, egy hangverseny szünetében – már jócskán benne jártunk a 21. században –, unokatestvérétől megtudtam, hogy velem egyidős lánya, nyolc évi betegség és szenvedés után, agydaganatban meghalt 54 évesen. Éva mindent tudott, és képes volt titokban tartani. A *Mókuskereket* ezzel a súllyal is terhelte. Az ő mókuskereke hihetetlen kínokat görgetve forgott, forgott, míg Éva eltemette élete egyetlen szerelmét, a férjét is, és egyedül maradt minden fájdalmával. Akkor már intézetben lakott. 2005-ben, nyolcvanadik születésnapján hívtam fel, hogy gratuláljak neki – most, hogy ezt írom, érzem, milyen álságos lett volna ez a gratuláció, de ő megoldotta. Már nem engedett szóhoz jutni, szép szavakat mondani, csak hallgattam, ahogy mormolja: forog a kerék, forog a kerék, még meddig forog a kerék? Az övé ezután már nem sokáig forgott: még megérte 2006-ban az '56-os „események” rossz emlékü állami ünnepeit meg az azokat kísérő fenyegető randalírozásokat, és akkor úgy döntött, hogy neki elég volt a mókuskerékből és az álszabadságból. Szabad akaratából halt meg.

'56 napfényes októberét az osztály tanulói sokféleképpen élték meg és adták elő: attól függően, ki mit hallott otthon, azt szajkózta tovább az osztályban. Az események lényegéről – azt hiszem – egyikünknek sem volt fogalma, hiszen tízévesek voltunk. Azt érzékeltük, hogy szüleink nem, vagy csak sokkal kevesebbet járnak dolgozni, az utcákon mindenfelé vér folyik, és halottak, sebesültek fekszenek szerte a városban. Az élelmiszer mindenütt kifogyóban. Hogy kinek kell drukkolni? Ki vív élet-halál harcot a zászlóért? Most már nem a Mókus őrséért, hanem a lyukas közepűért – és miért is vágják ki a közepét? A hajdani éjszakai riadó mégsem volt elégséges felkészítés az igazi harci helyzetekre. Ide kevés volt a fogkrém meg a cipőpaszta. Aztán, hogy ne lássunk, ne halljunk, ne beszéljünk, leköltöztünk a pincébe, földi életünk rontott alvilágába. Hosszú ideig fény és levegő nélkül éltünk.

Miután feljöttünk, nélkülünk és a mi hozzájárulásunk nélkül – ezt később is nehéz volt megszokni, hogy helyettünk és felettünk döntik el a dolgokat és sorsunkat –, másmilyen világ épült. Hogy milyen, azt még nem lehetett megítélni. A tanítás elkezdődött, a tél elmúlt, és eljött a tavasz legszebb ünnepe, március 15-e.

Boldogan indultam otthonról, bár kissé csípős volt még a reggel, ezért anyám a fehér ing alá egy kis fehér trikót is rám adott. Sötétkérek rakott szoknya, fehér térdzokni, ami fölött fázott a combom, és úttörőnyakkendő. Ahogyan azt az ünnepekkor megszoktuk: széltől lengedeztek a zászlók, pattanásig feszültek a rügyek, és az éledő tavasz illata töltötte be a csúnyácska hetedik kerületi utcákat. Beléptem az osztályba. Döbrent csend támadt, mindenki rám meredt. Nem értettem, mi a bajuk velem. Aztán hárman nekem rontottak, egyikük letépte a nyakkendőmet, majd odahurcoltak a fogashoz, ketten tartottak, a harmadik a nyakam köré tekerte a nyakkendőmet, és megemelte, hogy a nyakkendő elérje velem a fogast. Szép, jó nagy nyakkendő volt, korallszínű selyem, amit az orosz levelezőpartneremtől kaptam. Hát most jól megszorították velem a nyakamat, és felfeszítettek a fogásra. Már nehezen kaptam levegőt, beszélni sem tudtam, pedig meg akartam kérdezni, miért teszik ezt velem. És amikor már végképp belém szorult a hang, elkezdtem énekelni, mert azt gondoltam, hogy amíg énekelni tudok, nem fulladhatok meg.

– Mint a mókus fenn a fán – kezdtem rekedten, hamisan.

És akkor, életemben először, de lehet, hogy utoljára, hálát adtam a szüleimnek, hogy olyan dagadtra hizlaltak, mert a fogas nem bírta el, letört, és én a földre estem. Még mindig jött valami nyikorgás a torkomból: – az úttörő oly vidám..., de már nem bírtam tovább. Onnan, a földről néztem körül az osztályban, mi is történt, miért történt. És onnan láttam, hogy senki másra nincs nyakkendő. *Ez az ünnep arra kötelezett volna engem is, de én más ünnepek emlékével indultam el otthonról.*

A kerítésen futó mókus láttán elszorult a torkom, felkavart az ő könnyed, elegáns szabadsága, amiből mi – hajtván ki-ki évtizedeken át a maga mókuskerekét, ellenszegülve vagy megadással – ritkán részesülünk. De tudtam: őt nem lehetne belekényszeríteni egy mókuskerékbe, ahogyan az állatkereskedő tette volna, mert újra meg újra megszökne. Mint Misi mókus.

Két kép

Az ideális

Pontosan nem meghatározható, de ismerős helyszín: a frissen húzott ágynemű tiszta illata – mindig különös kéjjel nyúlt el a patyolat ágyneműben; az éjjeli-szekrényen kikészítve fésű – „ha már ilyen ünnepi a fekhely, nem fekhetem bele kócosan”; egy pohár víz, ha megszomjazna; egy fél citrom, ha a gyógyszerektől kiszáradt ajkainak szárazságát szeretné enyhíteni; egy meghámozott és katonákra felvágott alma – „nem tudom már a héját emészteni, a húzába meg nem tudok beleharapni”; kislámpa, hogy ne teljes sötétségben töltse az éjszakát; halkan duruzsoló magnó, benne Vivaldi *Négy évszakja*, folyamatosan ismétlődve, mintha a természet örök megújulását hirdetné; az ágy elé odakészített, szőrmebélésű, puha papucs – és szó nem hallik, lépés nem koppan.

Kint vagyunk a fürdőszobában, a kádba beállított ülőkádba segítem, még ülés közben is támasztani kell, mert képtelen magát a vízszintestől eltérő állapotban megtartani. Gyengéden végigdörzsölöm a testét a puha szivaccsal, szappant nem használok, mert szárítja a bőrét, a legfinomabb babafürdetőt használom. Elég sokáig tart a művelet, mindent lassan, óvatosan kell csinálnom, nehogy testileg vagy lelkiileg kikölkentsem nehezen megszerzett nyugalmából. A szivacsos lemosás után gyengéden csordogáló, langyos letusolás következik, majd nagy igyekezettel felállítom az ülőkádból, óvatos szárogatás következik a finom, puha frottírral. Hintőpor oda, ahová kívánja, testápoló oda, ahová igényli, majd előveszem – az ő irányítása alatt – a legszebb, patyolattiszta, piékkal díszített világoskék selyem hálóingét, nehezen – a nyögdecselésbe, krákogásba, fuldoklásba most némi kuncogás is vegyül – feladtam rá a hálóinget, majd felkapom kamasz lány súlyára fogott kis testét, és vigyázva leteszem az ágyra. Betakargatom az illatos paplannal, ő fáradtan, de boldogan konstatálja, hogy megint túl vagyunk egy fürdésen. Amint a lefekvő mozdulatánál kötelezően beálló szédülése csökkent, emelte az éjjeliszekrényről a fésűt, csak úgy kézzel ellenőrizve, jó irányba terelgette-e tökéletesen fehér fűrtjeit, visszahanyatlott.

Ekkor bal kezem már a friss párnán nyugodott, befogadni készen odafészkelődött arcát, jobb kezem az ő szabadon fekvő bal kezét simogatta. Enyhe fuvallat érkezett az addig észre sem vett ajtó felől, valaki belépett, nem láttam – nem néztem, kicsoda, a valaki odalépett az ágyhoz, az ő paplanon nyugvó karjához közelített, amelynek kézfejét én folyamatosan simogattam, majd a fekvő test arca felől érkező, sóhajszerű levegővételek megszűntek. Meghalt.

Akkor éreztem, hogy az egész jelenet alatt ott ült mögöttem akkor már tizenegy éve halott apám, mintegy figyelt-ellenőrzött, hogy minden a maga rendjében történik-e, de tevőlegesen nem vett részt. Nem néztem hátra, nem néztem meg az arcát, elég volt, hogy tudtam: ott van. És megkérdeztem:

– Akkor ez most eutanázia volt?

– Igen, az volt – felelte csöndesen tizenegy éve halott apám, szomorúan, de nyugodtan. És én is ezt éreztem: valami szürkés párában borongó bánatot, és valami tengermély nyugalmat.

A torz

Szerencsétlen félreértések és véletlenek sorozata volt. Azt hittem, az egy hónapos közös nyaralás alatt, ha nehezen is, de sikerült őt újra felerősítenem, jókedvűbbé és tevékenyebbé tennem. Ő azt gondolta, teljesen felépült, semmiben nincs szüksége segítségre, így elküldte a neki szociális juttatásként heti kétszer kijáró ápolónőt, mondván hogy majd egyedül megfürdik, és a pedikúrt is elvégzi egyedül. Az ehhez szükséges lábáztatás közben – e célra külön kis lavórja volt – fiam becsengetett hozzá, mert annyira örült „feltámadásának”, hogy szólót akart neki vinni. Óvatlanul kilépett a lavórból, és a vizes lábával indult ajtót nyitni. Az ajtó előtti linóleumon megcsúszott, csúnyán elesett, és nem tudott többé felállni. A bokája szilánkokra tört. Fiam rémülten hívott mentőt, utána engem, és a két markos szállítómentős felkapta a földről, ahol – mint-hogy mozdulni sem tudott – maga alatt hagyott mindent, ami rémületében távozott belőle.

A Szobi utcai mentőkórházba vitték, hiába kiabálta egyre kétségbeesettebben, hogy ő a Korvinhoz tartozik, vigyék oda. Rendnek kell lenni: a Szobi utca volt az ügyeletes traumatológia.

Két napomba telt, amíg sikerült elintézni, hogy átvigyék a Korvinba, belosztálya, mert a lábával már tennivaló nem volt – mondták ők, én pedig hajtogattam, hogy a mázsás gipsz helyett adjanak neki újfajta, könnyű műanyagot.

– De asszonyom! – méltatlankodott a traumatológus főorvos, abban a kórházban, ahol ő negyven évig dolgozott –, az rengeteg pénz! Képzeld, ha minden beteg ilyen arisztokratikus allűrökkel állna elő!

– Ő nem is tud még erről, ez az én tervem. Igaz ugyan, hogy szerintem neki a negyven itt ledolgozott év után maguknak kéne felajánlani, de jó, ezt nem teszik. Akkor viszont hadd igényeljem én – természetesen megfizetem.

– Ja, az más – mondta engedékenyen a Dr. Főorvos. – Akkor mihelyt megérkezik az ő lábméretére szabott műanyag csizma, lecseréljük.

Alighogy lecserélték, influenzajárvány tört ki a kórházban, és mindenkit riasztottak, hogy vigye a hozzátartozóját, ahová akarja, csak el innen, nehogy a kórházat azzal lehessen vádolni, hogy felelős a járvány terjedésében és terjesztésében.

Nagyon sok telefonálgatás, kérés-könyörgés után sikerült egy volt kolégám – akkor már főrabbi – segítségével helyet szerezni az Amerikai úti Szeretotthonban. Itt annyi volt a szeretet, amennyi a bejárati ajtón lévő táblára elért. A többi közöny, szívtelenség, a segítségnyújtás elhárítása, sőt még lopás is. Azt, hogy az ezred utolsó évében – mert akkor ott jártunk – a beteg kezeléséhez szükséges gyógyszert a családnak kell biztosítania, néhány évtizeddel korábban el se hittük volna. Mert hogy evőeszközt, tányért, poharat, szalvétát, vécépapírt, törülközőt, ágyneműt, hálóinget, inkontinencia-betétet nekem kellett vinnem, azt előre tudtam. De hogy a gyógyszert? És ráadásul a gyógyszert nem a „célszemély” kapta meg, hanem be kellett adni a Központi Gyógyszerraktárba, ahonnan majd az intézmény adagolja. Adagolták is – a saját és családjuk szükségleteire. Ezt elég könnyen ellenőrizhettem.

Anyámnak krónikusan magas vérnyomása volt, ez ellen a legbiztosabbat, a Nitroderm nevű, bőrre ragasztható, folyamatos felszívódású tapaszrt írta fel a Korvin belgyógyásza. Kiváltottam, elvittem, beadtam.

Másnap délután, belépve a tizágyas kórterembe – még egy pótágyat is betettek – éreztem, hogy ápolónő órák óta nem járhatott ott: a fojtó, sűrű szagok, a bűzlő ételmaradékok, az oszló papír zsebkendő-, vécépapír-, pelenkahegyek olyan hangulatot teremtettek, mintha sziklasírba zárt leprások között járnék.

Anyám a kórterem túlsó végén, az ablaknál feküdt. Dehogyan feküdt! Feltámasztott párnákra dőlve, lángoló arccal ült.

– Nagyon fáj a fejem – panaszkolta.

– Mikor mértek vérnyomást? – kérdeztem. Délután öt óra volt.

– Valamikor reggel, akkor nem volt nagyon rossz.

Előkerestem egy ápolószemélyzetet, és megmértem vele a vérnyomását. 220 volt. Feltéptem a hálóingét: tapasz sehol. Kérdezem a nővért, miért nem adtak neki, ő flegmán válaszolt: – Mert elfogyott.

A türelmem is. – Hogy fogyott volna el, amikor tegnap hoztam harmincat?

– Mit tudom én? – rántott egyet a vállán. – Tegnap nem én voltam itt.

Kirohantam a Központi Elosztóba, és ordítva nyitattam ki a gyógyszeres szekrényt. Ott voltak az én tapaszaim, igaz, már csak huszonkettő, biztosan valaki Nagyon Fontos Egyénnek kellett. Visszakértem őket, és elhatároztam, hogy minden reggel magam fogom felragasztani, és ha nem fürdetik meg anyámat, majd én megpróbálom egyedül.

De erre már nem került sor: itt is kitört az influenzajárvány. Innen is elzavartak. Ismeretség, sok-sok pénz, italajándékok segítségével feljuttattam a Budakeszi úti szanatóriumba. Ekkorra már anyám is elkapta a fertőzést, lázas volt, hörögve köhögött és hasmenése volt. Lefogyott, az arca szürke volt, állandóan levegő után kapkodott. És keservesen nyöszörgött: – Mikor lesz már ennek vége? – Minden meggyőződés nélkül nyugtatgattam: – Hatni fognak az antibiotikumok, legyőzik a fertőzést, és jobban leszel. – Azt még megengedték, hogy felkísérjem a hegyre, de ott azt mondták: háromheti látogatási tilalmat rendeltek el.

Hideg tél volt, rengeteg hóval. Ha már úgysem látogathattam, elmentem elmaradt munkáimat befejezni egy alkotóházba. A második napon telefonon hívtak: – Ha még életben akarja látni az anyját, siessen!

Siettem. Másfél méteres hó volt, a buszok nem jártak. Egy ismerős házaspár elvitt a Moszkva térig, ami az alkotóháztól egyórányira van, akkor négy órát utaztunk. És a Moszkvától az autó nem tudott felmenni a hegyre. A busz sem járt. Gyalog indultam, jó órát kínlódva a térdig érő hóban, mire felértem. Egyenesen rohantam a második emeletre, ahol éppen az ő szobája előtt hatalmas tumultus volt: orvosok, ápolók, szállítók, oxigénpalackosok, nem tudom, még kik. És belülről, a hörgések között ezt lehetett hallani: – Mikor lesz vége? Meddig tart még? Mikor lesz már vége?

– Ha még életben akarja látni, most gyorsan menjen be! – szólt rám erélyesen egy nővér. – Már nincs magánál.

Ha nincs magánál, fel se tudja fogni, hogy ott vagyok. Én meg nem ezt a látványt, nem ezt az arcát szeretném megőrizni magamban. Úgy döntöttem,

---

hogy nem megyek be. Még hallottam egy utolsó hördülést, aztán csak a műszerek, a tolószék zörögtek.

Elrohantam.

Nagyon örülök, hogy nem mentem be, és nem ezt a látványt hoztam el magammal.

Soha nem tudtam volna ilyen szépet, megnyugtatót álmodni.

Éjszakai

– Jé, egy ló! – kiáltottam lelkendezve, és nem törődve a szakadó esővel, odarohantam a fekvő állathoz. A szél lefújta esőkabátom kapucniját, de se hideget, se esőt nem éreztem, csak azt, hogy segítenem kell neki valahogyan. Simogattam ki, és a füléhez hajolva suttogtam:

– Aludj szépen, nagy paci – mondtam, mert kicsinek nem volt mondható.

– De fel is ébredhetsz! – próbálkoztam, hiába. A házban lakó barátnőm szülei, akik elvittek sétálni, akkor értek oda, és igyekeztek elvonszolni a lótól.

– Hagyd azt az állatot! Nem fog az már fölkelni!

– De miért? – csodálkoztam.

– Mert már megdőglött – használták ezt a csúnya, szívtelen szót, ami nagyon fáj nekem. – Nem látod?

– Nem látom, mert még soha nem érintettem eleven lovat, csak játék lovat.

– De hát éppen ez a baj! Ez a ló már nem eleven. Ki tudja, mióta fekszik itt dögülten, azt se tudni, mibe halt bele, mert sehol vér nem látható sem rajta, sem körülötte. Lehet, hogy nem lelőtték, hanem valamilyen betegsége volt. Éppen ezért, menj el onnan! – kezdtek kiabálni a most már csoportba verődött emberek, fölém hajoltak, igyekeztek elhúzni. Ahogy ott tornyosultak fölém, vitorlavászonhoz hasonló viharkabátjuknak ázott esőszaga volt, némelyeknek már folyt a víz a lódenjáról. Mindenütt eső, szél, egyre sötétedő égbolt – igazi kellemetlen októberi idő volt –, na és ez a ló!

Akkor már lassan, ha nem is hozzászoktunk, mert hozzászokni nem lehetett, hogy az utcán halott emberek hevernek, nemzeti színű tépett, mocskos karszalagokkal, jelvényekkel, hogy a házfalakon emberfej nagyságú belövések tátongtak, amelyek körül többméteres körzetben hullott a vakolat, hogy az ablaküvegek – legalábbis a mi környékünkön – betörték, és vagy szilánkok meredeztek a sérült keretekben, vagy papírral borították be az üvegek helyét, hol újságpapírral, hol csomagolópapírral; nekem a legjobban az tetszett, ahol az iskolai kék borítópapírt feszítették ki az ablakok helyére. A félhalott város képéhez végül is illett ez a lótetem, amelynek eső áztatta szőre megpuhult, engedelmesen simult a kezem alá.

A csuromvizes csapatnak nagy nehezen sikerült engem eltávolítania az én drága pacimtól – azt már nem sikerült megakadályozniuk, hogy egy búcsúcsókot adjak a fejére.

Sokáig nem tudtam elfelejteni az ismeretlen testet borító ázott szőr tapintását, a hatalmas fekete orrlyukakat, de aztán, ahogy megkezdődött a tanítás, észrevétlenül megfeledkeztem róla. Már csak azért is, mert lassan egyre jobban rám települt egy másik, igen erős élmény: éjszakánként úgy hallottam, hogy valami nagy állat – leginkább medvének gondoltam – jár a szobámban, lépései döngtek, hol lassabban, hol gyorsabban, hol halkán, hol erősebben. Rémületemben mozdulni se mertem, hátha akkor elmegy, de nem ment el, félelmem növekedésével egyre hangosabban trappolt. Öcsém a szomszéd ágyon békésen szuszogott, az ő álmát nem zavarta a félelmetes medve. Néha felemeltem a fejem és körülnéztem, látok-e valamit, de a rózsaszínű gyerekszobában semmi

---

medveszerű nem volt látható. Hacsak a szekrényajtóra applikált, nagyapám rajzolta-fűrészelt, kicsit kajla mackó nem, aki a „fiúszekrény” ajtajának egyik mezőjét díszítette, a többin található más mesefigurákkal együtt. Vagy talán az a szerencsétlen plüssmaci, akinek – öcsémrel együtt – leválasztottuk törzséről a fejét, hogy megnézzük, mivel van kitömve, aztán alig tudtuk eltüntetni a belőle kiömlő fűrészport. Hát ez a kis, torz lény sem düböröghetett éjszakánként. Addig-addig féltem, hallgatóztam rózsaszínű babaágyamban, amíg álomba nem sírtam magam.

Egy ideig naponta csak néhány órát tölthettünk az iskolában, nem volt elég fűtőanyag a teljes tanítási időre. Már az első héten köhögni, prüszkölni kezdtem, benáthásodtam, bágyadt és – tőlem szokatlanul – étvágytalan lettem. Nem csábított még a palacsinta sem.

– No persze, nem fűtenek az iskolában! – fortyant fel nagyanyám, aki kapva kapott minden rossz híren, és felnagyítva azt, fülsértő hangon kezdett sopánkodni, s ebben a hangulatban szokta meglátogatni szomszédainkat, hogy gyorsan továbbadhassa nekik a rémhírt.

Szüleim is úgy ítélték meg állapotomat, hogy meghűléses betegség, esetleg valamilyen ráfertőződéssel. De a napok teltek-múltak, és én nemhogy kievickéltem volna a betegségből, de egyre rosszabbul lettem. Már semmit nem ettem, inni is csak a család rimánkodására voltam hajlandó, a lázam délutánra-estére egyre magasabbra szökött. Egy hét után kihívták a kórház gyermekorvosát – minthogy mindketten a közeli Korvin-kórházban dolgoztak, innen választottak gyermekorvost. Erzsi néni csengetésére megijedtem, falnak fordultam – viszolygásom az orvosoktól innen eredeztethető –, hangja hallatán a hátammal is láttam a picit, kövérkés, ősz, gyors beszédű doktor nénit, akit a szemüveg, amelyet nem állandóan viselt, még félelmetesebbé tett.

Tudtam, hogy most jönnek a „Nyisd ki szépen a szád!”, „Öltsd ki a nyelved!” réműletes parancsszavak, és a parancsokat osztó doktor néni homlokára tolt egy lámpát, tükrrel, kezével lecsúsztatott a torkomon egy durván megmunkált spatulát, ami felsértette amúgy is fájó torkomat, és fuldokolni kezdtem. Apám ott állt mellettem a jelenetnél, simogatta a kezem, és elmagyarázta, hogy a spatulával Erzsi néni kenetet vett a torkomból, amiből kitenyészlik a kórokozót, és ha már tudták azonosítani, megkeresik a neki megfelelő antibiotikumot. Így mondta: antibiotikum. Amikor mindenki kiment, én sokáig próbálgattam kimondani, mintha attól, hogy hatalmamba kerítem a szót, hamarabb meggyógyulnék.

Másnap megjöttek a leletek, és mind a három egészségügyi – szüleim meg a doktor néni – tanácstalanul vizsgálta a papírokat: sehol semmi rendellenesség, pedig én már nagyon rosszul voltam.

– A kisfiút mindenesetre, fektessétek a másik szobába! – rendelkezett öcsémrel a doktor néni, majd visszagyömöszölte hurka alakú orvosi táskájába réműletes kínzóeszközöket, és – Holnap újra jövök! fenyegetéssel távozott.

A gyerekszoba teljesen megváltozott: nemcsak öcsémet költöztették ki belőle, de állandóan be volt húzva a nagyszüleim hálószobáját és az ebédlőt a gyerekszobától elválasztó tolóajtó is. Ettől sötétebb lett a szoba, de attól még inkább, hogy az ablakon félig lehúzták a redőnyt, hogy bármikor elalhassak, ha éppen úgy kívánja a betegség. Éjszaka pedig, hogy azért ne legyen teljesen sötét, ne féljek, és én is látható legyek, ha valamire szükségem van, egy kis

---

asztali lámpa égett: egy fémdelfin tartott az orrán egy labdát – ez volt a világítótest –, amit én rémesen utáltam, pedig elmagyarázták, hogy ez egy szecessziós tervezésű, egyedi darab, de ettől még egyáltalán nem tetszett jobban.

Erzsi néni másnap valóban jött: – Addig is adok a gyerekeknek egy kis penicillininjekciót, amit, Imruskám, holnaptól te is beadhatsz, hogy ne kelljen mindennap jönnöm!

Apám felmordult: – Még hogy én szúrjam meg a gyerekeket! Soha!

Ez nagyon meglepett, és főként nagyon jólesett, hogy nem akart bántani. Úgyhogy a doktor néni egy héten át mindennap jött és szúrta.

A hatodik injekció utáni éjszakán kezdődtek az álmatlansággal járó rosszulletek: ismeretlen eredetű hasfájás gyötört, apám – aznap éjjel ő volt mellettem, másnap dolgozott – nem akarván gyógyszert adni, forró vízzel telitöltött gumilackot tett a hasamra. Ez jólesett. És az is könnyített állapotomon, hogy most nem hallottam a medvét. Biztos apámtól ijedt meg, aki ott virrasztott mellettem reggelig. Másnap egész nap magas lázam volt, anyám ott ült mellettem – oldalra fordult, hogy ne lássam, ahogy tördeli a kezét –, és mesélt. Könyvből, fejből, mikor hogy volt könnyebb. Azon az éjszakán lázálomban – ahogy anyám utólag mesélte – félrebeszéltem. Azt mondtam neki:

– Anyácskám, malackám van! – ami ép ésszel teljesen értelmezhetetlen volt. Anyám azonnal előkapta a lázmérőt, és mivel alig öt perc múlva már 40 fok fölött volt, gyorsan kikapta a hónom alól, nehogy a hátralévő öt percben még magasabbra szökjön. És felkeltette és behívta apámat, aki hosszan nézte az addig vezetett lázlapot. Majd súgott valamit anyámnak, aki kiment, és az első reggeli napsugárnál telefonált a doktor néninek.

Erzsi néni már korán ott volt, újabb kínzóeszközökkel: vénás vérvételhez szükséges szorító gumicsővel, fecskendővel, kémcsövekkel. Miközben a bal felkaromra tekerte a csövet, és irtalmatlanul megszorította, megkérdezte apámtól: – Mire gyanakszol?

Apám nem a betegség nevével válaszolt, hanem azt mondta: – Erzsikém, nézd meg ezt a lázgörbét! Hőemelkedés egy hétig, a második héten egyre följebb megy a láz, eléri a 39-41 fokot, és tartósan ott marad már negyedik napja. Ugye tudod, mire gondolok?

A kis gömböc elsápadt, gyorsan összecsomagolt, „majd telefonon bement az eredményeket!”, és úgy elrohant, ahogy talán nem is tudott rohanni. Ebből sejtettem, hogy valami nagyobb bajom lehet. Sírni kezdtem. Apám leült mellém, és halk, nyugodt hangon magyarázott:

– Most olyan szavakat tanulsz meg, amiket a felnőttek sem tudnak. Az például, hogy lázgörbe, azt jelenti, hogy a láz mozgását egy kockás lapon egy vonallal követik, és annak változásaiából lehet megállapítani a betegség fajtáját, lefolyását.

– És nekem milyen a lázgörbém? – kérdeztem rémülten.

– Alulról induló és egyre feljebb kúszó vonal, ami tartósan magasan marad néhány napig, és aztán kezd visszafelé fordulni.

– És ez mit jelent? Milyen betegséget?

– Még semmi nem biztos, még nem jöttek meg a laboreredmények. De ha azt erősítik meg, ami az én gyanúm, akkor neked hastífuszod van.

– Hogy micsoda? És mi az?

– A hastífusz nagyon ritka betegség, a háború után néhány évvel el is tűnt az országból. Hogy te hol szedted fel, azt nem tudom, ezen neked is gondolkodnod kell.

– Mi fertőzi meg az embert? – kérdeztem.

– Az élettelen húsban tenyésznak a kórokozók, onnan terjednek át a fertőzött húsról az emberre.

– Apácska, lehet, hogy egy döglött ló is fertőz?

– Csak úgy fektében biztosan nem. Érintkezni kell vele.

– Akkor én ezt a nagy pacitól kaptam – kezdtem el rémülten sírni.

– Miféle nagy pacitól?

– Hát amelyik a ház előtt feküdt, és én megsimogattam, mert nagyon megsajnáltam.

– Ez bizony nagy felelőtlenség volt – kezdte apám jól ismert, szigorú hanghordozásával. Majd látva kétségbeesésemet, áthangolt:

– Nagy butaság volt.

– De hát nekem soha senki nem mondta, hogy ne nyúljak döglött lóhoz!

– De hát soha senki nem gondolta, hogy te séta közben döglött lovakkal fogsz találkozni!

– De apácskám, az egész város tele volt temetetlen halottakkal és elhullott állatokkal! Miért nem figyelmeztettetek?

– Igazad van, szólni kellett volna. De nem gondoltunk rá, túl sok fontos és nagy feladat állt előttünk. Meg arra nem gondoltunk, hogy te egy olyan különleges kislány vagy, akivel különleges dolgok történnek, aki megsajnál egy betegnek látszó lovat, akitől különleges betegséget kap.

Ez jólesett. Ilyet egészséges koromban soha nem mondott volna. Ettől valamennyire megnyugodtam.

– És ha tényleg tífuszt mutatnak ki, mi lesz velem?

– Azt majd meglátjuk, gyerekem. Erzsi néniel is meg kell tanácskoznunk.

És másnap reggel Erzsi néni jött. De nem hozzám, be a szobába, attól istentelenül félt, hanem csak megállt az előszobában, és ott tárgyaltak apámmal.

– Gratulálok, Imrém, tényleg tífusz! – mondta ki ragyogó arccal alighanem élete legrosszabbul sikerült mondatát a kisgömböc.

– De Erzsikém, ahhoz gratulálsz, hogy tífuszos a lányom? – hökkent meg apám is.

– Jaj, dehogy, csak ahhoz, hogy milyen jó diagnoszta vagy, annak ellenére, hogy már tíz éve nem láttunk tífuszt az országban!

– Rákényszerülök, Erzsikém, mert gyakran kell mások helyett döntenem! – szúrt egyet apám.

– Ha tehát a tífusz-diagnózis jó, mi legyen a terápia? – tért aztán a lényegre.

– A pillanatnyilag fellelhető lehető legjobb, az Aureomycin. Kapszulában, napi háromszor egyet. És teljes diéta: fehérje- és zsírelvonás, kevés szénhidrát és semmi rost.

– Ez elég szörnyen hangzik. Papírt egyen szegényke?

– Hóvirág kétszersültet vizes kakaóba áztatva, napi kétszer, és egyszer sós vízben főtt krumplit. Rizst már jó ideje nem kapni, úgyhogy az kizárva. Inni teát és citromos limonádét. És hoztam az ajtóra FERTŐZŐ BETEG! cédulát, azt azonnal ki kell rá tenni. És senki se ki, se be!

Mire befejezte az élet megutáltatására szolgáló szabályzatot, én már zokogtam, habár még fel se tudtam fogni, mi vár rám.

Apám simogatva megint tanított:

– Látod, most megint megismerkedtél egy olyan szóval, elnevezéssel, amit ebben az országban ötven embernél többen nem ismernek. Az Aureomycin nevében az aureo- azt jelenti, hogy arany, de nem aranyból készül, csak a kapszulában lévő gyógyító por aranysárga.

– És nekem azt a dobozt le kell nyelnem?

– Le bizony. De nem doboz, hanem kapszula, ami azt jelenti, hogy tok. Egy kicsi tokba van zárva az a nagyszerű gyógyszer, amit csak nemrégén, a háború után fedeztek fel Amerikában. Kész orvos leszel, mire meggyógyulsz!

– Orvos? Az soha!

Apám nevetett, de láttam, hogy nem esik jól neki ez az elszánt tiltakozás.

És ki tudja, hányadszor, felkerült az ajtónkra a riasztó vörös cédula: FERTŐZŐ BETEG! NEM LEHET HOZZÁ BEMENNII!, ami már ott volt a szamárköhögéseknél, májgyulladásnál, kanyaronál, skarlátnál, bárányhimlőnél, és még ki tudja, hányszor.

Ez a vörös cédula annyiban különbözött a korábbiaktól, hogy felragasztása után még az öcsém és a nagyszüleim se jöhettek be a szobámba, szüleim pedig csak fehér köpenyben, arcukon maszkkal. Mindez megelőzte a fertőzőket elkülönítő kórházi állapotot, amit akkor még nem tudtam. A vörös cédula teljesen elzárt a világtól.

Egy szobában, egy ágyban fekvé, az idő elveszíti tagoltságát. Az állandó sötét miatt még az éjszaka és a nappal közti különbséget sem érzékeltem, összevissza aludtam, néha úgy tűnt, hogy az egész négy hetet végigaludtam. Ami tagolta valamennyire az időt, az étkezések és a fürdőszobai tartózkodások, semmi örömet nem szereztek: a vizes kakaóval leöntött Hóvirág kétszersültre már ránézni se bírtam, a fürdőben pedig sietni kellett, mert a bojlert egy héten csak egyszer fűtöttük fel, akkor volt fürdés, egyébként a „cicamosdás” fölül és alul, ami közben szörnyen fáztam.

De a fürdőszobai rémálmok legrosszabbika akkor volt, amikor nagyon felment a lázam, ekkor hűtőfürdőbe ültettek – ezt be kellett volna vezetni a közép-korai kínzások közé –, vagy priznicbe bugyoláltak, hogy hűljek le, ami – azon kívül, hogy borzalmas érzés volt vacogni a hideg fürdőlepedő alatt – számomra megmagyarázhatatlan biológiai-orvosi huncutság volt; hogy ne fázzam meg, a hideg vizes lepedő fölé egy vastag gyapjútakarót borítottak. Arra már nem emlékszem, hogy ezektől az ebihal-állapotoktól lement-e a lázam, mert mihelyt lefejtették rólam a hideg-meleg rétegeket, és pizsamába bújhattam, bezuhantam az ágyba, és bódultan aludtam.

Egyszer aztán nem aludtam el rögtön: éber és beszédes lettem, anyám megjedte; azt hitte, hogy visszatért a láz, és én megint félrebeszélék. Gyorsan előkapta a hőmérőt, és boldog mosollyal állapította meg, hogy hetek óta először van 38 fok alatt a hőmérsékletem. Ezt meg is mondta, és akkor eszembe jutott a lázgörbe, amire apám tanított: ha elkezd süllyedni, akkor megindult a gyógyulás. És valóban jobban éreztem magam! Lelkendezve újságoltam, hogy megfejtettem azt a mondatot, amitől anyám úgy megrémült, és ami miatt a hőnöm alá dugta a veszélyes kórt először jelző hőmérőt.

– Milyen mondatot, gyerekem?

– Azt mondtam neked, hogy malackám van. Pedig ez nem lázalom volt, hanem csak egy kép, ami a Micimackóból jutott eszembe, mert az ágyban, fészkelődés közben ráfeküdtem az Éva babámra, éppen úgy, ahogyan a gödörben Micimackó ráesett Malackára!

Anyám törölni kezdte a szemüvegét, és megpróbált vidám lenni:

– Ez jó! Olyan voltál, mint Micimackó, aki ráesett Malackára! – de a nevetés közben elcsuklott a hangja.

A lázgörbe határozottan lefelé indult. Apám bejelentette a tisztiorvosnál, hogy jól vagyok, kigyógyítottak otthon. A tisztiorvos örömét fejezte ki, és azt mondta, hogy most már beutalhat a kórházba.

– Most? Amikor meggyógyítottuk? Minek kéne kórházba mennie?

– Mert nekem jelentést kell írnom a betegségéről és a gyógyulásáról, és arról, hogy sikeresen megállítottuk a járványt.

– Hogy mit csináltak? Kik? Mit állítottak meg? – apám kezdte felemelni a hangját.

– Az az egészségügyi rendelet, hogy a fertőző betegségeket kórházban kell kezelni a végleges gyógyulásig, és elzárva tartani minden emberi érintkezéstől. És ha a kórházi kezeléssel túl van, akkor kaphat csak igazolást a betegség lezajlásáról, és csak ezzel az igazolással mehet iskolába.

Fegyelmezett apám ordítani kezdett: – Ilyet én még nem láttam! Én is egészségügyi vagyok, de soha ilyesmit még nem tapasztaltam!

– Hja, elvtársam, nem találkozott eddig tifusszal. Mi meg nem akartuk behurcolni a kórházba, nehogy mi terjesszük. Most viszont bent kell töltenie legalább tíz napot.

Nem volt vita, menni kellett. De a kórház személyzete nem vállalta az ápolásomat, így anyámnak kellett bejönnie és egy szobában laknia velem.

Mindentől és mindenkitől üveglablakok választottak el, a szobából nem lehetett kimenni, mert belülről nem volt kilincs, és kívülről ránk zárták, a hatalmas terem kongott az ürességtől, mert eredetileg tizágyas volt, de nem mertek más beteget befektetni mellém. Ételeinket egy kívülről felhúzható ablakon adták be – gumikesztyűben, majd ugyanezen módon vitték is el a már elmosogatottat – fertőtleníteni. Anyám mosta a ruháinkat, a kimosottakat szintén fertőtleníteni vitték. Anyám azt mondta: úgy bánnak velünk, mintha leprások volnánk. Én nem tudtam, mi az a leprás, de gondoltam, hogy valami iszonyat. Mert úgy bántak velünk, mintha mi magunk volnánk az iszonyat. Később, valahányszor Jézus csodatételeiről láttam filmet, olvastam róla vagy festményt néztem, mindig a László-kórház és a förtelmes klórszag jutott eszembe.

Anyám mindenképpen úgy tett, mintha félvállról venné a dolgot, hogy nekem segítsen kibírni. A cédulára, amin a másnapi menüt lehetett megrendelni, mindig azt írta rá, hogy ő „epés”, tehát epe-diétát kér, amit a legegyszerűbben úgy oldhattak meg, hogy ugyanazt adták neki, mint nekem: vizes kakaóba áztatott Hóvirág kétszersültet és délben sós vízben főtt krumplit. Kicsi sóval – én azt se kaphattam, így mindig megfizettük. A tíz nap iszonyú hosszúnak tűnt az eseménytelenség miatt, így magunk próbáltunk eseményeket fantáziálni: az egyik napon állatkertbe mentünk, aznap állatneveket gyűjtöttünk, és az nyert, akinek több jutott az eszébe. Máskor színházba mentünk, és megnéztük

---

a *Légy jó mindhalálig*ot. Az ehhez fűződő játék a szereposztás kitalálása volt. A valódi megoldás egyikünknek sem jutott eszébe: a főszereplőt természetesen kislának gondoltuk el – Koletár Kálmán volt mindkettőnk jelöltje, mert más kislány színészt nem ismertünk –, de a rendező – mert a betegség után valóban elmentünk megnézni a darabot – váratlanul Békés Itálára osztotta a szerepet, zseniális megoldás volt! A legjobban talán mégis azt szerettem, amikor anyám Grätzer József híres *Sicc!* könyvéből olvasott fel, vagy adott fel egyre nehezebb feladatokat. Jártunk gondolatban a Pásáréten is gyíkot nézni és gesztenyét szedni, elmentünk nyaralni a Balatonra, így ha vánszorogva is, de eltelt a tíz nap.

Az, hogy én sápadt voltam, természetesnek számított a betegség miatt. De anyám is egyre fehérebb lett, szinte pergamenszerű, töredezett lett a bőre, ami szintén nem volt csoda, hiszen a betegségem egész ideje alatt ő sem volt levegőn. Nemegyszer fordult elő, hogy amikor a fenséges főttkrumpli-ebéd után kiadta a parancsot: – Csendespihenő!, én még le sem tettem a fejem, ő már ültében elaludt a széken.

– Minden elmúlik egyszer! – mondogatta, amikor nyűgösködtem; akkor persze még nem gondoltam át a maga teljességében ezt a mondatot, és csak a betegségre vonatkoztattam. És tényleg elmúlt a tíz nap!, és mentőautót rendeltek nekünk; a felügyelettemmel megbízott orvos és az ápolónők még mindig nem mertek kezét fogni anyámmal, és ehhez képest egy „vizontlátásra” köszönés meglehetősen groteszk volt.

Hazaérkezésünkkor az első dolgom volt, hogy azt a ronda vörös cédulát letépjem az ajtóról. Az otthoniak mind rám rohantak, elsőként öcsém, aki négyhetes otthoni szobafogságom alatt többször besurrant hozzám, ölelt, simogattott, és – nem kapta el. Fekete szemű, sötét hajú, kreol bőrű, sovány gyerek volt, akik általában ellenállóbbak a betegségekkel szemben, mint én, a fehér bőrű, tejeskalács-képű, dundi gyerek.

Az otthonlét táplálkozásomban is óriási előrelépést jelentett: a vizes kakaós menü mellé besorolta a lágú tojás pohárban is. S hogy megsokszorozzuk a változás örömét, színeket adtunk az ebédeknek. Volt egy hatdarabos pohárkészletünk, három színből kettő-kettő: két zöld, két borostyán és két lila, formájuk hosszúkás, nem vizespoharak. Nem tudom, mi volt az eredeti rendeltetésük, de hogy nem lágú tojásra termettek, az biztos. Az anyámmal folytatott játék lényege az volt, hogy naponta váltogattuk a poharakat, így naponta változott a tojás színe is. Így állt elő a zöld, a borostyánszínű és a lila menü. Anyám óvatosan törte fel a tojásokat annak a lábosnak a peremén, amelyben főttek, utánozhatatlan ügyességgel ütötte bele a tojásokat a poharakba, nehogy héja is menjen bele. Aztán villával úgy keverte meg őket, hogy egybefolyjon a sárgája és a fehérje, óvatosan megsózta – a sóelvonás még mindig tartott –, és újra megkeverte az immár homogén állagú, zöld, sárga vagy lila lötyöt. Soha többé lágú tojást! – fogadkoztam, soha többé Hóvirág kétszersültet! – sóhajtott fel anyám.

Este, lefekvéskor, az ágyam szélén ültem, amikor botjával bebicegett apám, hogy pár szóval üdvözljön. És akkor meg mertem kérdezni, amit addig soha:

- Apácska, milyen medve járt nálam a gyerekszobában minden éjszaka?
- Medve? Miféle medve?

És akkor elmeséltem neki életem nagy félelmét, félelmetes titkát, hogy amint aludni szeretnék, megindul a medvetalp dübörgése. És érdekes, hogy ezt a betegség alatt soha nem hallottam.

– Mutasd meg, hogyan szoktál alváshoz lefeküdni! – kérte apám. – És azt is mutasd meg, hogyan feküdtél a betegség alatt!

Először kifliformába gömbölyödtem, és ráhajtottam a fejemet a karomra.

– Így szoktam elaludni! – mondtam. Majd hanyatt feküdtem, a melegítő palackot a hasamra tettem, szorosán rászorítottam. – Így aludtam a betegség alatt!

Apám elmosolyodott.

– Figyelj csak, kislányom. Feküdj le, és tedd a fejedet a könyökhajlatodra, ahogyan szoktad. Hallasz valamit?

– Igen! – kiáltottam fel rémülten. – Megint dübörög!

– Most pedig feküdj hanyatt, és fülelj! Most mit hallasz?

– Semmit! – feleltem csodálkozva.

– Akkor jól figyeld meg, mi történik, ha nem a fejedet teszed a könyökhajlatodba, hanem a másik kézfejed mutatóujjával tapintasz oda. Mit érzel?

– Dobogást! – mondtam csodálkozva.

– Nahát akkor ez a te medvéd benned lakik, és a véreddel együtt dübörög. A saját érverésedet hallottad, ahogy odatetted a füled. És amikor hanyatt feküdtél, hasadon a melegítővel, természetesen nem hallottad az érverésedet! – mondta mosolyogva.

Megpördült velem a világ. Meggyógyultam és megszabadultam a félelmemtől. És a betegségre és a medvére is apám jött rá. Ott és akkor mindentudónak láttam, aki soha kedvesebbet nem mondott, mint a betegségem alatt, hogy én az ő különleges kislánya vagyok. Ő meg az én különleges apám.

Z016. december – adventi várakozás, ünnepi készülődés. Én pedig készülök a – kimondani is borzongató – nagyon sokadik születésnapomra. De hogy ne adjam át magam a melankolikus merengésnek, összegyűjtöttem az eddig elkészült novellákat, összesen ötöt, egy félkötetnyi *Ördöggolyó*-történetet. Várhattam volna, amíg összegyűlik egy teljes könyvnyi is, de az öröm, amit egy kis kötet megjelenése – legyen bár mégoly soványka is – szerez minden szerzőnek, a kiadást sürgette. Témája, mint az *Ördöggolyó*knak mindig,

az az ördögi szerkezet – e kis könyvben változata a mókuserék –, amiből nem lehet kikecmeregni, a szereplői kör és a helyszín azonos, bár a golyó elfordításával mindig más oldaláról mutatkozik, főszereplője is más arcát mutatja felénk, de a történetekben végül mindig rá vetül a leg-erősebb reflektorfény – ő az apám.

Ezekkel az új történetekkel – az emlékezet újabb ajándékaival – kívánok minden Olvasómnak kellemes karácsonyi ünnepeket, boldog új évet, és mindannyiunknak egy új, teljes *Ördöggolyó*t.

Cédrus Művészeti Alapítvány
1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Telefon: (1) 247-6657
Mobil: (30) 511-3762
E-mail: szongy@gmail.com
Honlap: www.naputonline.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
ISSN 1787-6877
ISBN 978 963 263 664 1